

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Lašské tance Leoše Janáčka a jejich využití v hudební výchově
na 1. stupni ZŠ

Leoš Janáček's Lachian Dances and their use in music education
at primary school

Eliška Mervartová

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Selčanová, Ph.D.
Studijní program: Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy
se specializací na hudební výchovu

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Lašské tance Leoše Janáčka a jejich využití v hudební výchově na 1. stupni ZŠ* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9. 7. 2021

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí diplomové práce Mgr. Zuzaně Selčanové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a informace při zpracování této práce. Poděkování patří také vedení ZŠ Vrchlického v Liberci. Zvlášť chci poděkovat třídním učitelkám, které mi umožnily realizovat praktickou část práce ve svých třídách. V neposlední řadě děkuji mé rodině, bez které bych tuto práci nemohla dokončit.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá *Lašskými tanci* Leoše Janáčka a jejich didaktickou aplikací v hudebně výchovném procesu. Teoretická část zkoumá *Lašské tance* prostřednictvím didaktické analýzy. Stručně popisuje hudební řeč Leoše Janáčka a její propojení s lidovou tvorbou.

Praktická část diplomové práce se zaměřuje na modelové přípravy, jak aplikovat Janáčkovu dílo do hudebně výchovného procesu. Jako vzorek byli vybráni žáci mladšího školního věku (třetí a čtvrtá třída na ZŠ Vrchlického v Liberci). Výsledkem práce jsou výukové materiály, které slouží jako zdroj inspirace pro budoucí i stávající učitele hudební výchovy.

KLÍČOVÁ SLOVA

Leoš Janáček, Lašské tance, nápěvková teorie, didaktická interpretace, mladší školní věk, didaktické modelové přípravy, hudební výchova

ABSTRACT

The diploma thesis deals with Leoš Janáček's *Lachian Dances* and their didactic application in music education. The theoretical part examines *the Lachian Dances* through the didactic analysis and describes the speech of composer and its connection with folk art.

The practical part of the diploma thesis is focused on the didactic interpretation of *the Lachian Dances*. The pupils in the age of middle childhood, specifically 3rd and 4th graders at the Vrchlického primary school in Liberec, were selected as a sample. The results of the thesis are teaching materials that serves as a source of inspiration for students of primary education and current teachers of music education.

KEYWORDS

Leos Janacek, The Lachian Dances, speech melody theory, the didactic interpretation, the age of middle childhood, teaching materials, music education

Obsah

ÚVOD.....	7
1 DEFINICE DIDAKTICKÉ INTERPRETACE HUDEBNÍHO DÍLA	8
1.1 Didaktická analýza hudebního díla.....	9
2 HUDEBNÍ ŘEČ LEOŠE JANÁČKA	11
3 LAŠSKÉ TANCE.....	14
3.1 Starodávný I.....	15
3.2 Požehnaný	15
3.3 Dymák.....	17
3.4 Starodávný II.....	18
3.5 Čeladenský.....	20
3.6 Pilky	21
4 CHARAKTERISTIKA MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	24
5 DIDAKTICKÉ MODELOVÉ PŘÍPRAVY	27
5.1 Příprava na vyučovací hodinu č. 1 – Starodávný I	30
5.2 Příprava na vyučovací hodinu č. 2 – Požehnaný	36
5.3 Příprava na vyučovací hodinu č. 3 – Dymák	38
5.4 Příprava na vyučovací hodinu č. 4 – Starodávný II.....	44
5.4.1 Reflexe odučené hodiny – 3. ročník, ZŠ Vrchlického.....	48
5.5 Příprava na vyučovací hodinu č. 5 – Čeladenský	52
5.5.1 Reflexe odučené hodiny – 4. ročník, ZŠ Vrchlického.....	57
5.6 Příprava na vyučovací hodinu č. 6 – Pilky	61
5.6.1 Reflexe odučené hodiny – 3. ročník, ZŠ Vrchlického.....	65
6 VYUŽITÍ DALŠÍCH DĚL LEOŠE JANÁČKA V PRAXI.....	68
6.1 Příhody lišky Bystroušky.....	68

6.2	Po zarostlém chodníčku	68
6.3	Moravská lidová poezie v písních	69
6.4	Říkadla	69
6.5	Sinfonietta	70
6.6	Život Leoše Janáčka v netradičních vyučovacích metodách a formách	70
6.6.1	Komiks	71
6.6.2	Exkurze	71
6.6.3	Pětilístek	71
6.6.4	Improvizace	72
	ZÁVĚR	75
	Seznam použitých informačních zdrojů	77
	Seznam příloh	80
	Seznam obrázků	85

ÚVOD

Tématem diplomové práce jsou *Lašské tance* Leoše Janáčka a jejich didaktické využití v hudebně výchovném procesu na 1. stupni základní školy. Ve srovnání s dalšími známými českými skladateli je mi Janáček nejbližší svou hudební řečí, rodištěm a působením. Jakákoliv skladba, pokud je vhodně didakticky uchopena, se dá využít při výuce s žáky. Janáčková tvorba představuje nevyčerpatelný zdroj pro pedagogický proces. Je vhodné zapojovat klasickou hudbu do výuky již od prvního ročníku základního vzdělávání. Klasická hudba disponuje bohatými hudebně výrazovými prostředky. Jejich poznáváním si žáci budují systematicky kladný vztah k hudbě.

Teoretická část diplomové práce se zabývá hudební řečí Leoše Janáčka, dále pak *Lašskými tanci* a jejich hudební analýzou. Tato část dále definuje didaktickou interpretaci hudebního díla, která představuje mou pedagogickou interpretaci Janáčkovy díla žákům. Vzhledem k tomu, že se práce zaměřuje na žáky 1. stupně základního vzdělávání, je součástí teoretické části rovněž charakteristika mladšího školního věku.

Práce se v praktické části zaměřuje na jednotlivé Janáčkovy tance a přináší vyučovací přípravy do hudební výchovy pro 1. stupeň základních škol. Praktická část byla realizována na ZŠ Vrchlického v Liberci.

Výsledkem práce je vytvoření šesti příprav vhodných k zapojení do hudebně vzdělávacího procesu na 1. stupni základního vzdělávání, které mohou být zdrojem inspirace jak pro stávající, tak i pro budoucí učitele. V didaktických přípravách jsou začleněny hlasové, nástrojové i pohybové aktivity.

Cílem diplomové práce je analyzovat jednotlivé skladby z cyklu *Lašských tanců*, s důrazem na pedagogické hledisko. Cílem tedy není představit komplexní analýzu Janáčkových *Lašských tanců*, ale akcentovat motivicko-tematický materiál, který je pro užití u žáků mladšího školního věku zásadní.

Díky využívání nápěvků mluvy a lidové tvorby, je Janáčková hudba blízká dětskému jazyku. Už v mateřské škole děti zpívají jednoduché lidové písně. Na jednotlivých skladbách z *Lašských tanců* lze žákům dobře prezentovat všechny hudební výrazové prostředky.

1 DEFINICE DIDAKTICKÉ INTERPRETACE HUDEBNÍHO DÍLA

Pojem *didaktická interpretace* se skládá ze dvou slov. Pro přesnější pochopení termínu jistě pomůže zabývat se každým slovem jednotlivě.

Akademický slovník cizích slov uvádí v souvislosti s pojmem „didaktická“ přívlastky „učitelská, vyučovatelská.“¹ Uvedený slovník pojem „interpretace“ líčí jako „1. vysvětlení (textu), výklad; 2. hercovo ztvárnění div., filmové aj. úlohy nebo podání skladby výkonným umělcem (interpretem)“.² Rovněž *Český etymologický slovník* charakterizuje oba termíny: „didaktika z ř. *didaktiké (technē)* „umění vyučování“ a „interpretovat“ z lat. *interpretārī* „vykládat, podávat (umělecké dílo)“.³ *Estetický slovník* obsahuje rozsáhlou definici pojmu interpretace, z něhož lze citovat: „*Interpretace je základní hermeneutická operace, kterou lze specifikovat jako rozumění (...), výklad (...) a užití (...).*“⁴

Pro potřeby této diplomové práce lze tedy chápat pojem *didaktická interpretace* jako „učitelovo podání nebo vysvětlení konkrétního učiva žákům“. Každý učitel je jedinečná osobnost ovlivněna subjektivními faktory, a proto se také různé didaktické interpretace dané látky v podání různých pedagogů liší.

Při pohledu na *didaktickou interpretaci* z hlediska hudebního díla, tento pojem popisuje Sedlák jako: „(...) *specifický přístup k hudebnímu dílu, jeho předávání a objasňování žákům tak, aby hudbě porozuměli.*“⁵ Dále zmiňuje, že se nejedná pouze „(...) *o přípravu k hudebnímu vnímání a porozumění hudbě, ale má napomáhat dialogu mezi vnímatelem a hudebním dílem tím, že posluchači osvětlí umělecký záměr skladby a inspirační zdroje jejího vzniku. Vytvoří u něho potřebnou motivaci a vnitřní aktivitu ve vztahu k dílu, prostor pro životní a hudební zkušenost, pro porozumění hudbě tím, že vnímatel proniká postupně do hudební výstavby.*“⁶ Proto by každá konkrétní didaktická interpretace hudebního díla

¹ PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995, s. 163. ISBN 80-200-0524-2.

² Tamtéž, s. 342.

³ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001, s. 132 a s. 240. ISBN 80-85927-85-3.

⁴ HENCKMANN, Wolfhart a Konrad LOTTER. *Estetický slovník*. Praha: Svoboda, 1995, s. 91. Členská knihovna (Svoboda). ISBN 80-205-0478-8.

⁵ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro I. stupeň základní školy. 2., upr. vyd.* Praha: SPN, 1988, s. 11.

⁶ Tamtéž, s. 11–12.

měla být zpracována z různých hledisek tak, aby v žácích vzbudila vnitřní motivaci, umožnila aktivní hudební zkušenost a aktivní porozumění hudbě.

Na pojem *interpretace* lze nahlížet i z hlediska literárního, neboť literární výchova často využívá interpretace jako výukové metody. Dle Lederbuchové je interpretace „*literárněvědeckou disciplínou, jejímž předmětem je umělecký literární text a cílem co nejplnější pochopení a objasnění jeho významovosti a smyslu.*“⁷ Autorka dále uvádí a blíže specifikuje funkce didaktické interpretace, kterými jsou *funkce motivační, funkce zvyšovat čtenářskou kompetenci žáka, podporovat rozvoj čtenářské kreativity a funkce vzdělávací.*⁸

Při shrnutí výše uvedených náhledů (hudebního, literárního, aj.) lze najít jistou podobnost. Předmětem obou interpretací je konkrétní umělecké dílo (skladba, text). Vždy je třeba žáky motivovat a pracovat s nimi tak, aby mohli co nejvíce proniknout do hloubky daného hudebního nebo literárního díla a na základě vlastních zkušeností si zvyšovat kompetence, utvářet postoje a tím porozumět dílu. V případě obou didaktických interpretací je třeba brát ohledy na dosavadní čtenářskou či hudební zkušenost žáků a také na jejich věk.

1.1 Didaktická analýza hudebního díla

Předpokladem každé úspěšné didaktické interpretace je *analýza*. *Akademický slovník cizích slov* vykládá pojem „analýza“ jako „*rozbor, zejména jako všeobecnou metodu zkoumání jednotlivých složek a vlastností nějakého předmětu, jevu, činnosti.*“⁹

Před samotnou didaktickou interpretací díla je nutno se se skladbou blíže seznámit. Analýza je součástí přípravy učitele na vyučování a dle Sedláka didaktickou analýzu zahrnují následující části:

Jako první si musí učitel ujasnit *výchovné aspekty hudebního díla*, které mohou vést žáky k pocitům vlastenectví, k utužování lidských vztahů, k pozitivnímu vztahu k lidem a přírodě, k rozvoji sociálního citění a další.

⁷ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Literatura ve škole*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010, s. 103. ISBN 978-80-7043-891-6.

⁸ Tamtéž, s. 204-205.

⁹ PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995, s. 50. ISBN 80-200-0524-2.

Druhým důležitým bodem didaktického rozboru díla je *vymezení vzdělávacího cíle hudebního díla*. Učitel by měl postihnout, jak dílo rozvíjí hudební schopnosti a utváří hudební dovednosti žáků.

Do didaktické analýzy díla také patří *volba vyučovací metody a typu vyučovací hodiny*. Na prvním stupni základního vzdělávání je při nácviu písně nejčastěji využívaná metoda imitační. Při práci se skladbou by měl pedagog volit metodu aktivního poslechu skladby.

Jako poslední část didaktické analýzy uvádí Sedlák *přípravu hudebních činností instrumentálních a hudebně pohybových*. Učitel by měl připravit doprovod z dostupných nástrojů. Pohybové činnosti by měly být spjaty s obsahem a výrazem písně.

Všechny čtyři aspekty didaktické analýzy hudebního díla, které Sedlák uvádí, jsou společně propojeny a úroveň každé analýzy závisí na učitelových hudebních dovednostech a dosavadních pedagogických zkušenostech. Tato diplomová práce se nejvíce zabývá metodou aktivního poslechu skladby.¹⁰

¹⁰ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1 na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 2., upr. vyd. Praha: SPN, 1988, s. 267.

2 HUDEBNÍ ŘEČ LEOŠE JANÁČKA

Leoš Janáček (3. července 1854–12. srpna 1928) se řadí k významným českým skladatelům a hlavním skladatelům světové moderny. Byl také pedagog, sbormistr, dirigent, teoretik, folklorista, spisovatel, spoluzakladatel varhanické školy v Brně a organizátor hudebního života. Jeho nejznámější díla spadají do hudebně dramatické, orchestrální, klavírní, komorní či sborové tvorby. Zabýval se také úpravou lidových písní pro instrumentální i vokální hudbu.¹¹

Leoš Janáček chtěl do své tvorby vnést vyšší smysl. Záleželo mu velmi na tom, *co* svým dílem řekne a *jak* to řekne. Díky svému osobitému a originálnímu přístupu nemá hudební vzor ani pokračovatele. Jeho tvorba navazuje na dědictví minulosti a originálně včleňuje hudebnost rodného Lašska. Každý umělec chápe Janáčkovu hudbu podle sebe, oživuje ji, probouzí její rytmy, melodičnost, výrazové prvky a dramatické akcenty. Především v hudebně dramatické tvorbě nechá každý interpret plně vyznít hluboký smysl jednotlivých scén i celku jeho děl.¹²

Díky studiu lidové hudby se Janáček začal zajímat o nápěvkovou teorii a nápěvky řeči, které se později staly charakteristickými pro jeho hudební řeč. Pracoval s lidskou řečí a snažil se reagovat na jazykový projev a mluvené slovo. Naslouchal všem zvukům kolem sebe a přemýšlel, čím mohou přispět jeho hudbě. Zastával názor, že pomocí nápěvků se do hudby dostávají charakterové vlastnosti lidí a jejich citové a emoční reakce na různé životní situace. Janáček sám pravil: „*Nápěvek mluvy jest věrným chvilkovým hudebním líčením člověka; jest jeho duše a vši jeho bytosti fotografií okamžiku. Nápěvky mluvy jsou výrazem celkového stavu organismu a všech fází činnosti duševní, jež z něho vyplývají.*“¹³ Díky těmto sloům si lze představit, jak důležité byly pro skladatele jednotlivé nápěvky. Každým nápěvkem řeči Janáček zachycoval duši a bytost jedince a uchovával tak aktuální stav člověka v daném okamžiku v určitém prostředí (obr. č. 1).¹⁴ Janáček pak dále získané

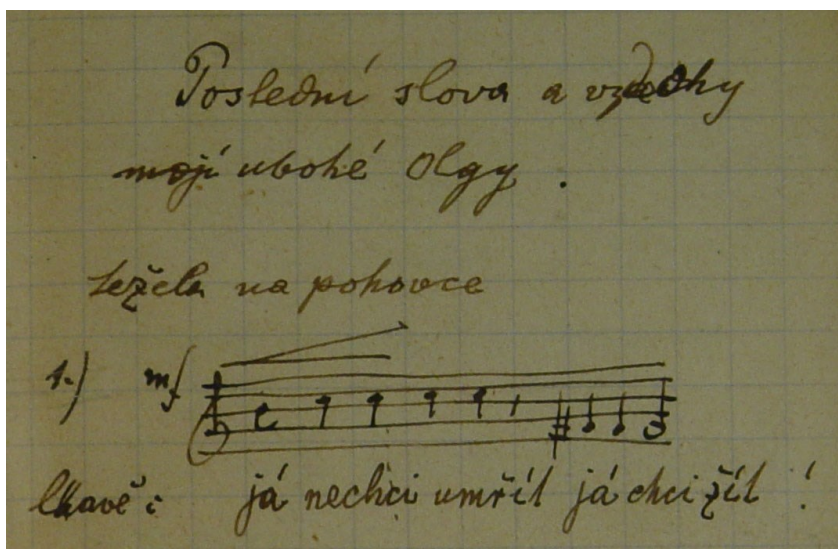
¹¹ HORÁKOVÁ, Marie. *Nástin dějin evropské a české hudby, hudební nástroje a základy hudebních forem*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, s. 57–58. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-1012-5.

¹² ŠÍP, Ladislav. *Česká opera a její tvůrci: průvodce*. Praha: Supraphon, 1983, s. 161–164.

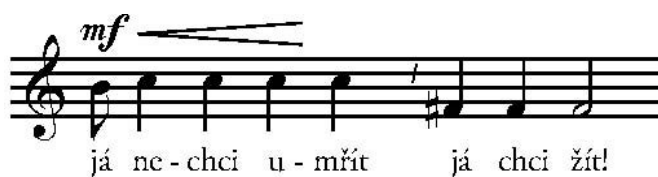
¹³ RACEK, Jan. *Leoš Janáček: člověk a umělec*. Brno: Krajské nakladatelství, 1963, s. 69–71.

¹⁴ Obr. č. 1 zachycuje poslední slova Janáčkovy umírající dcery Olgy.

nápěvky upravoval a zapisoval do přesnějších originálních a osobitých melodických útvarů, které označují neopakovatelné emoční a citové situace.¹⁵

Obr. č. 1. Originální Janáčkův zápis nápěvku.¹⁶

Obr. č. 2. Přepis nápěvku v notačním programu.¹⁷

Zaznamenávání krajových nářečních zvláštností ovlivnilo také postavy Janáčkových hudebně dramatických děl. Protože zachycoval mluvu hlavně ve městech a na vesnicích ve své době a ve svém prostředí, obdobné osoby se pak rovněž automaticky objevují i v jeho operách. Postavy ze světa fantazie i postavy zvířecí si promítal do své přítomnosti a nelze zde najít žádné bohy, šlechtice či knížata.¹⁸

Kromě nápěvků mluvy lze za další typický atribut skladatelovy tvorby považovat také stříhovou stavbu skladeb. Jednotlivé úseky jeho hudby se vyznačují střídáním kontrastů dynamických, rytmických i tematických. Stříhová skladatelská metoda se vyznačuje rovněž

¹⁵ RACEK, Jan. *Leoš Janáček: člověk a umělec*. Brno: Krajské nakladatelství, 1963, s. 69–72.

¹⁶ Dostupné na: <http://www.napevkymluvy.cz/index3.php?nap=798>

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ VOGEL, Jaroslav. *Leoš Janáček: život a dílo*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 14.

„stříhem“ krátkých motivů, které Janáček dál řetězí (obr. č. 3). Ve skladbách se střídá dramatické napětí s jemným uvolněním, a i přes tyto dva protiklady dílo působí jako celek.¹⁹

Obr. č. 3. Příklad využití stříhů v Janáčkově skladbě *Starodávný I.*

Díky práci s kontrasty v hudební tvorbě a s propracovanými nápěvky mluvy se Janáček stal světoznámým skladatelem s originální, jedinečnou a nenapodobitelnou kompoziční technikou.

¹⁹ RACEK, Jan. *Leoš Janáček: člověk a umělec*. Brno: Krajské nakladatelství, 1963, s. 134–135.

3 LAŠSKÉ TANCE

Kromě studia nápěvků mluvy se Leoš Janáček během svého života zaměřoval také na sběr a zpracování lidových písní a tanců. Skladatel se v roce 1888 vydal do oblasti svého rodného Lašska, kde si zapisoval texty, nápěvy a doprovody lidových písní, které byly hrány různými lidovými kapelami a zpívány odlišnými zpěváky.

Kromě rytmů a melodie písní si zaznamenával také choreografie tanců, jež tančili místní obyvatelé na veselkách. Důležitá ale nebyla jen realizace tanců, nýbrž celkové lidové prostředí a atmosféra, v níž byly jednotlivé tance prováděny. Díky veškerému pozorování a zapisování později vzniká cyklus skladeb pro orchestr s názvem *Lašské tance*. Jedná se o symfonické zpracování lidových tanců, které zachycují reálné krajové tance.²⁰

Další inspirací pro vznik Janáčkovy orchestrálního díla byly *České tance* Bedřicha Smetany a *Slovanské tance* Antonína Dvořáka. Nicméně každé dílo je jedinečné, odlišné skladatelovou hudební řečí a výrazovými prostředky. Janáčkovy skladby jsou ve srovnání se *Slovanskými* a *Českými tanci* dramatičtější a kontrastnější.²¹ Skladatel v *Lašských tancích* zachoval původní hudební i taneční podklad. Avšak tam, kde v lidové hudbě dochází k opakování nápěvů, které nejsou výrazně změněny melodicky ani harmonicky, Janáček dodává odlišné harmonické i melodické znění a využívá kontrastní stříhovou metodu.²² Kontrastů v tempu, dynamice, rytmech či melodii lze využít při práci s poslechovémi skladbami v hudební výchově na 1. stupni základní školy.

V průběhu Janáčkovy tvorby procházejí *Lašské tance* různými úpravami. Finální, nám dnes známou podobu tanců s daným instrumentálním obsazením nabývají až ve dvacátých letech 20. století. Skladatel se chtěl přiblížit lašskému lidovému orchestru, a proto ve svých skladbách využívá zejména smyčcové a dřevěné dechové nástroje.

Většina tanců je napsána v rondové formě, která je obohacena o variační nebo modulační techniky.²³ Díky této formě si skladba získá pozornost žáků mladšího školního věku. Ti během poslechu naslouchají a snaží se vnímat, kdy a kolikrát se objeví jim známá

²⁰ VOGEL, Jaroslav. *Leoš Janáček: život a dílo*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 99–100.

²¹ ŠÍP, Ladislav. *Česká opera a její tvůrci: průvodce*. Praha: Supraphon, 1983, s. 163.

²² VOGEL, Jaroslav. *Leoš Janáček: život a dílo*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 101.

²³ ŠTĚDRŇ, Bohumír. *Leoš Janáček: k jeho lidskému a uměleckému profilu*. Praha: Panton, 1976, s. 63.

hlavní melodie, hlavní hudební myšlenka. Rovněž mohou být skladby žákům blízké díky tomu, že vycházejí z lidových písní, které možná někteří žáci znají.

3.1 Starodávný I

Janáčkův orchestrální cyklus otevírá tanec *Starodávný I*, v němž se skladatel inspiroje lidovou písní *Na fojtové luce*. Ve skladbě se střídají dva lidové tance. Prvním je „starodávný“, který je hrán v tříčtvrt’ovém taktu pozvolné polonézy (obr. č. 4). Druhým tancem je „šátečkový“ nebo „pentličkový“, při kterém je hlavním tanečním prvkem točení se s pentlí ve zdvižené ruce. Část skladby inspirovaná tancem šátečkovým je hrána v taktu dvoučtvrt’ovém a v kontrastu s tancem starodávným je dynamičtější a razantnější (obr. č. 5).²⁴ V hudební výchově se vyučující může zaměřit na tempové kontrasty skladby. Žáci mladšího školního věku při poslechu jednoduše rozliší, kdy nástroje hrají rychle a kdy pomalu. Kromě tempa se může třída naučit jednoduchou choreografií v rámci pohybové výchovy, a to s důrazem na změnu metra v tanci.

Obr. č. 4. Hlavní melodie v třídobém metru polonézy v partu prvních houslí.

Obr. č. 5. Nástup kontrastní části ve dvoudobém metru v houslovém partu.

3.2 Požehnaný

Druhou skladbou v pořadí je tanec *Požehnaný*. Skladba i samotný stejnojmenný svatební tanec jsou ve dvoudobém metru. Tančí většinou trojice, kdy chlapec dává dvěma dívkám požehnání, upažuje nad nimi ruku.

Hlavní motiv celé skladby je symetricky členěn na předvětí a závětí po čtyřech taktech (obr. č. 6). Motiv se ve skladbě několikrát opakuje a harmonicky i melodicky

²⁴ VOGEL, Jaroslav. *Leoš Janáček: život a dílo*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 99–100.

obměňuje. Kontrastní je oscilace mezi hlavním tématem v tónině *B dur* a vedlejším tématem v paralelní tónině *g moll*, čímž autor vytváří napětí a oddaluje závěr skladby (obr. č. 7).²⁵ Další tóninou, do které skladba v jedné části moduluje, je *A dur*, kdy hraje sólový part klarinet. Tím, že každý nástroj místy přebírá hlavní melodickou linku, dává Janáček ve skladbě vyniknout všem nástrojům.

Obr. č. 6. Hlavní melodie ve dvoučtvrtovém taktu v partu hoboje.

Obr. č. 7. Vybočení do mollové tóniny v houslovém partu.

Z rytmického hlediska je možno ve skladbě vyzdvihnout part smyčcových nástrojů, které vytváří doprovod v úvodních osmi taktech tance (obr. č. 8). Tato část je zajímavá využitím synkopického rytmu v partu houslí (Vn) a violy (Vl) a také imitací čisté dudácké kvinty, kterou hraje violoncello (Vc) a vytváří tak dojem dudácké muziky. Synkopický rytmus lze využít pro práci s dvoudobým metrem ve výuce a dudácká kvinta je vhodná při doprovodu na zvonkohru, metalofon či jiné melodické lehce ovladatelné nástroje.

1 Vn
2 Vn mf
Vl mf
Vc mf marc.
Cb mf

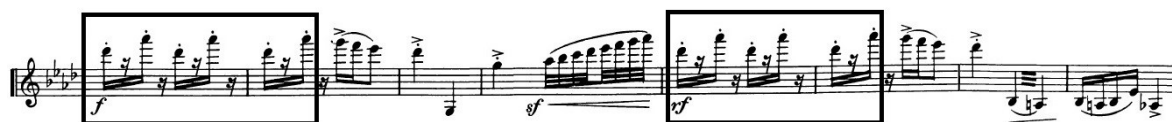
Obr. č. 8. Úvodních 8 taktů skladby v partu smyčcových nástrojů.

²⁵ VOGEL, Jaroslav. *Leoš Janáček: život a dílo*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 102.

3.3 Dymák

Dymák je název třetí skladby *Lašských tanců* a je také nejstylizovanějším, nejrychlejším a nejživějším tancem. Samotný tanec bývá nazýván také „kovářský“ či „kovárna“, protože při tanci chlapci klečí na jednom kolenu a naznačují pěstí údery jako při kování. Dívky se naproti nim pohupují a zvedáním zástěrky předvádí rozdmýchávání ohně. V tanci pak několikrát dochází k přechodu do rychlejšího tempa, kdy spolu páry tančí rychlou polku.²⁶ Tyto hlavní taneční prvky *dymáku* lze využít v rámci pohybového doprovodu skladby. Každý žák se pohybuje chvíli sám, ale také si vyzkouší pohyb ve dvojici, při kterém je důležitá spolupráce obou v páru. Vyučující může žáky mladšího školního věku naučit taneční kroky polky zjednodušeně nebo vymyslet vlastní pohybové prvky.

Stejně jako v lidovém tanci je možné i v orchestrální skladbě slyšet údery kování, které Janáček naznačil využitím kvintových skoků s dynamikou *forte* (obr. č. 9). Rozdmýchávání ohně je znázorněno šestnáctinovými běhy, které jsou hrány v *pianissimu* (obr. č. 10). Učitel se může zaměřit na dynamické změny při práci se skladbou. I mladší žáci prvního stupně snadno rozpoznají, kdy hrají nástroje nahlas a kdy naopak potichu. K rytmickému doprovodu skladby lze využít bubínky, tamburíny, bonga, cabasy a další dynamicky výrazné perkuse pro znázornění hlasitého kování. Dmýchání ohně lze doprovodit velmi slabou hrou na dřívka a různé shakery.

Obr. č. 9. Kování v hlavní melodii skladby v houslovém partu.

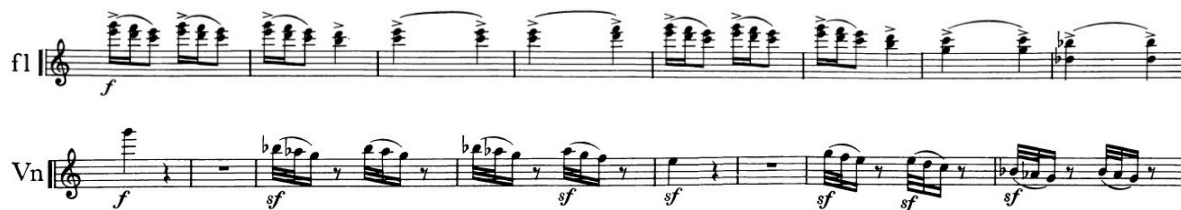

Obr. č. 10. Naznačení rozdmýchávání ohně v partu houslí.

Ve skladbě *Dymák* dochází také ke kontrastnímu přelomu tempa z rychlého *allegro* do velmi rychlého *prestissima*, kde vedlejší melodii hrají střídavě flétny a smyčcové nástroje (obr. č. 11). Podobně jako u tance *Starodávného I* je možné se věnovat kontrastům v tempu

²⁶ VOGEL, Jaroslav. *Leoš Janáček: život a dílo*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 102.

skladby při práci s poslechovou skladbou. Žáci mohou na změnu tempa reagovat jak pohybem, tak hrou na rytmické Orffovy nástroje.

Obr. č. 11. Střídání melodie v partu fléten (fl) a houslí (Vn) v nejrychlejší části skladby.

Tanec s blížícím se závěrem skladby postupně graduje, tempo se zrychluje a část úderů při kování se prolíná s dmýcháním ohně. Žáci proto musí skladbě pozorně naslouchat a na dané změny reagovat svým pohybem nebo hrou na nástroj. Gradace tance nám může připomínat sílení ohně společně se stále častějšími údery. V závěrečné části skladby tak mohou žáci zapojit svou fantazii a improvizovat například pohyb jiskřiček vyskakujících z ohně.

Skladba *Dymák* má jistou podobnost s včelařskou pomůckou dýmák, která se využívá ve včelařství k uklidnění včel. Včely zasažené kouřem se drží pláství a tím včelař eliminuje počet včelích bodnutí. Tento proces je možné ve skladbě přirovnat k části rozdmýchávání ohně v *pianissimu*, kdy včelař uklidňuje včely dýmákem. Naopak pod úseky kování v dynamice *forte* si lze představit roj včel, který vylétává z úlu. A touto podobou lze skladbu představit i žákům. Třída se rozdělí na dvě skupiny. Včelky vylétávají z úlu a létají po třídě, když skladba hraje hlasitě. Včelaři je pak v klidnější části tance uklidňují pomocí kuřáku a zahání je zpět do úlu. Tento způsob prezentování tance může být spojen i s pracovními činnostmi, kde si žáci vyrobí tykadla a dýmáky.

3.4 Starodávný II

V pořadí čtvrtou skladbou je tanec *Starodávný II*. Stejně jako tanec *Starodávný I* je i tato skladba hrána ve třídobém metru polonézy. Hlavní rozdíl mezi oběma tanci je v elegickém, smutnějším nádechu tance *Starodávného II* způsobeném obměnami v mollových tóninách a pozvolnějším tempem, ve kterém je celá skladba interpretována. Tanec byl ovlivněn

kramářskou lidovou písní *A já zarmucena* a Janáček jeho motiv použil i ve své operě *Počátek románu*.²⁷

V úvodu skladby je z nástrojového obsazení nejvýraznější lesní roh (obr. č. 12). Žákům může začátek tance evokovat volání lesa, který se na jaře probouzí ze zimního spánku. Pomalý a klidný nádech celé skladby žákům dává možnost zavřít oči, uvolnit se, relaxovat a během poslechu si představovat, co všechno se děje na jaře v lese a jeho okolí. Jaké tam mohou vidět rozkvétat rostliny, jaká zvířata se v jejich představivosti po lese pohybují, jaké barvy jsou v lese nejčastěji zastoupeny a další.

Obr. č. 12. Úvodní melodie ve tříčtvrtovém taktu v partu lesního rohu.

Ve střední části skladba přechází z hlavní tóniny *e moll* do tóniny *f moll*. Zde je nejslyšitelnější opakující se melodie fléten a klarinetů, které se pravidelně střídají (obr. č. 13). Žákům lze tuto část přiblížit jako nástrojovou hru „na ozvěnu“. Výměny mezi nástroji připomínají ozvěnu v jeskyni, která je tematicky propojena s prostředím lesa. Podobné střídání je pak možné slyšet také v závěru skladby, kde hlavní melodii hrají dechové nástroje (flétny, hoboje, klarinety a lesní rohy) za doprovodu ostatních nástrojů orchestru.

Obr. č. 13. Střídání melodie v partu flétny (fl) a klarinetu (cl).

Z rytmického hlediska je tanec velmi bohatý na osminové trioly, které se objevují v každém úseku skladby a jsou hrány různými nástroji (obr. č. 14). Trioly se žáci mohou naučit pomocí rytmických slabik či rytmizace textu. Učitel vybere slovo na dvě slabiky s lesní tematikou (například srna, medvěd, houba, javor, aj.), říká ho nahlas na jedno tlesknutí a dupnutí a současně se pohybuje po třídě. Vyučující se po chvíli odděluje a říká

²⁷ VOGEL, Jaroslav. *Leoš Janáček: život a dílo*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 102.

ve stejném rytmu tříslabičné slovo (například veverka, stromeček, větvička a další). Poté se žáků ptá, na kolik slabik byla slova, která říkali, a zjistí, že během kratšího dvouslabičného slova zvládli říct i slovo se třemi slabikami.

Obr. č. 14. Osmínové trioly značené poměrem 3:2 v partu Bb klarinetu.

3.5 Čeladenský

Pátá a zároveň nejvirtuóznější skladba **Čeladenský** dostala název podle obce Čeladná, kde je tento tanec znám pod názvem „žebrok“ podle lidové písně *Stratil žebrok kabelu*.²⁸ Tato taneční lidová píseň je hlavním motivem celé skladby a je napsána v *malé dvojdílné písňové formě*, kde jsou oba díly v repetici (obr. č. 15). Lidová píseň je žákům mladšího školního věku bližší než poslechová skladba umělejší, jelikož s lidovými písněmi se setkávají již v mateřské škole. Proto je vhodné naučit třídu před samotným poslechem nejprve píseň, která se jim lépe uloží do paměti díky jednoduché melodii a textu. Poté mohou žáci motiv písně rychleji rozpoznat při práci se samotnou skladbou.

Obr. č. 15. Lidová píseň *Stratil žebrok kabelu*.

Ve skladbě je hlavní lidová melodie hrána stále dokola a zároveň je obměňována v partu všech nástrojů (obr. č. 16 a č. 17).

Obr. č. 16. Hlavní melodie prvního dílu formy v tónině *As dur* v partu hoboje.

²⁸ VOGEL, Jaroslav. *Leoš Janáček: život a dílo*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 103.

Obr. č. 17. Melodie druhého dílu formy ve flétnovém partu.

V některých částech tance pak přichází krátké vybočení do tóniny *Es dur* (obr. č. 18) a v jednom úseku skladba moduluje do tóniny *E dur*. Stejně jako lidová píseň je i tanec *Čeladenský* zasazen do dvoučtvrt'ového taktu. Skladba vrcholí živou dynamikou a prolínáním obou dílů formy ve všech nástrojích orchestru.

Obr. č. 18. Vybočení do tóniny *Es dur* v partu hoboje.

Protože je hlavní motiv stále dobře slyšitelný, mohou žáci při poslechu počítat, kolikrát ho uslyší. Také mohou skladbu doprovodit pohybem nebo hrou na rytmické Orffovy nástroje.

3.6 Pilky

Poslední z orchestrálního cyklu je skladba s názvem *Pilky*, jež má nejznámější nápěv ze všech *Lašských tanců* inspirovaný lidovou písní *Už ty pilky dořezaly* (obr. č. 19). Lidová píseň je napsána v *malé dvojdílné písňové formě s malým návratem*. Podobně jako při práci se skladbou *Čeladenský*, je vhodné žáky naučit nejprve lidovou píseň a až poté pokračovat s poslechem skladby. Ke zpěvu lze přidat jednoduchý pohybový doprovod, který souvisí s tématem a textem písně, tedy s řezáním dřeva pro přípravu zásob na zimu a s mlácením obilí.

Obr. č. 19. Lidová píseň *Už ty pilky dořezaly*.

Hlavní melodie skladby je obměňována v různých tóninách a interpretována vždy jinými nástroji. Motiv lidové písně je střídán s kontrastnějším táhlejším tématem, při kterém jsou nejvýraznější housle (obr. č. 20). Kromě hlavní melodie a vedlejšího motivu

se ve druhé polovině tance objevuje úsek s šestnáctinovými běhy (obr. č. 21). Skladba ke konci graduje prolínáním hlavní a vedlejší melodie a vrcholí závěrečnou *codou* ve zrychleném tempu *più mosso*.

Obr. č. 20. Kontrastní vedlejší melodie v partu houslí.

Obr. č. 21. Část skladby s šestnáctinovými běhy v partu druhých fléten.

Každý úsek skladby *Pilky* připomíná žákům určitou část práce se dřevem v lese. Tematicky si mohou představovat, že se chystají pokácet velký strom. Musí přitom využívat menší pilky (hlavní téma) i velké dřevařské pily, které mohou používat jen ve dvojicích (vedlejší táhlé téma). Šestnáctinové běhy mohou připomínat padání velkého stromu, po kterém následuje jeho opracování a rozřezání na menší kusy (znovu hlavní melodie). Těmto představám pak vyučující přizpůsobí pohybový doprovod skladby.

Třída může být rozdělena na skupinky, kdy každá bude doprovázet určitý úsek skladby na rytmické či melodické Orffovy nástroje. Žáci musí skladbě pozorně naslouchat a poznat, kdy přijde na řadu jejich úsek.

Práci s lidovou písní a orchestrální skladbou je možné oživit povídáním a představením tradičního způsobu života našich předků na venkově a o řemeslech a pracích, které museli lidé pravidelně vykonávat (například mlácení obilí, řezání dřeva, sečení kosou, stloukání másla).

Každý z *Lašských tanců* nám dává různé možnosti, jak se skladbou pracovat v rámci pohybového či nástrojového doprovodu s žáky mladšího školního věku. Skladby jsou krátké a melodické. Dynamické, rytmické či harmonické kontrasty v tancích jsou zřetelně slyšitelné. Navíc díky propojení některých skladeb s lidovými písněmi se tance žákům ještě více přibližují, protože lidové písně mají jednoduchý text i melodii a dají se jednoduše doplnit hrou na rytmické či melodické Orffovy nástroje. Zapojením hudebně pohybové

výchovy se skladby stávají pro žáky ještě atraktivnější a lépe zapamatovatelné. Téměř každá skladba nabízí mezioborovou spolupráci. Lze využít poslech, pohyb, zpěv, nástrojovou činnost, dramatické ztvárnění i výtvarné zpracování a zapojit tak v hudební výchově co nejvíce smyslů žáků.

4 CHARAKTERISTIKA MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Diplomová práce je cílena na skupinu žáků ve věku od 7 do 8 let. Z pohledu vývojové psychologie se jedná o období mladšího školního věku, tedy období prepubescence. Z hlediska edukačního jde o žáky prvního stupně základní školy. Nástup dítěte do školní docházky je velmi zlomovým v jeho vývoji fyzickém, psychickém i sociálním.

Z pohledu fyzického vývoje je v tomto období růstové tempo dítěte pravidelné, rovnoměrné a klidné. Nedokončený proces kostnatění rukou (osifikace) může omezovat hru na hudební nástroje, kdy je potřeba jemných a přesných pohybů rukou. Nicméně při hře na hudební nástroje lze u žáků sledovat základy hudebního vnímání, ve kterém hraje důležitou roli právě jemná motorika a hmat. Na začátku školní docházky dochází k přechodu ze stadia globálního do stadia analytického vnímání, kdy žák dokáže chápat drobné detaily a vnímat jednotlivé části z celků. To mu umožňuje pronikat do hudební výstavby díla pod vedením učitele, analyzovat hudební prvky, pěvecky a rytmicky je reprodukovat.²⁹ Toho se dá využít při práci s poslechovou skladbou, kdy se žáci snaží zachytit hlavní opakující se rytmus a poté ho zkouší zopakovat na vhodné Orffovy nástroje.

Na prvním stupni základní školy dochází také k vývoji vyšších citů estetických, kdy si žáci utvářejí vztah ke společnosti, přírodě i umění. Učí se recitovat, zpívat, tančit, kreslit a vnímat umělecká díla. Projevují zájem o zpěv a hru na hudební nástroje. Rádi sledují hudební pořady, poslouchají a vnímají hudbu kolem sebe. Je to proto, že z fyziologického a anatomického hlediska mají dostatečně rozvinut sluch a hlasivky. Vyvinutý sluch a hlasový orgán umožňují pěvecký projev a hudební vnímání, které jsou základem hudebního rozvoje žáků společně s dalšími hudebními činnostmi.

Dostatečně vyvinutý sluch umožňuje žákům rozlišovat základní vlastnosti tónů, jimiž jsou výška, barva a síla.³⁰ V praxi lze rozlišování výšky tónů trénovat zapojením pohybu ruky. Žáci poslouchají skladbu a zároveň pohybují rukou nahoru a dolů. Pokud slyší vysoké tóny, zvedají ruku nahoru, pokud slyší tóny nízké, klesají rukou dolů.

²⁹ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1 na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 2., upr. vyd. Praha: SPN, 1988, s. 60–61.

³⁰ Tamtéž, s. 60–63.

Pro správné vnímání barvy tónů je možné žáky nechat hádat a vybírat z nabídky, jaké nástroje se objevují v poslechové skladbě. Při rozlišování síly tónů (dynamika) lze žáky nechat roztahovat paže: na silný tón (forte) žáci roztahují ruce daleko od sebe, slabý tón (piano) chytají do dlaní. Tyto zmíněné hudební hry pomohou žákům blíže se seznámit s hudební výstavbou poslechové skladby za pomoci jejich vlastní aktivity.

Doba, kdy je žák schopen se soustředit na jednu danou věc nebo činnost, se prodlužuje, což nám umožňuje zapojit do výuky práci s náročnějšími poslechovými skladbami. S nástupem do školy se u žáků rozvíjí tzv. úmyslné zapamatování, kdy si žáci musí pamatovat to, co je potřeba, a ne jen to, co je doteď zajímalo (například písmena, čísla, početní postupy, nová slovíčka, názvy not a další). Zvyšuje se také kapacita a funkce hudební paměti. Žák na prvním stupni by měl být schopen zapamatovat si jednoduchý nápěv, reprodukovat neznámou melodii nebo vybavit si hudební útvary vnímané v minulosti.³¹

Dětský hlas prochází v tomto období také velkým vývojem. Tichá zmiňuje, že rozsah dětského hlasu na 1. stupni základní školy se pohybuje v rozmezí c^1 - f^2 . Pokud mají žáci pěvecký rozsah omezený, je to způsobeno jejich dosavadními malými pěveckými zkušenostmi.³² Tento uvedený rozsah koresponduje s rozsahem lidové písně *Už ty pilky dořezaly* (rozsah d^1 - d^2), která byla využita v praktické části při práci s poslechovou skladbou *Pilky*. Díky rozvinuté schopnosti žáků pěvecky reprodukovat danou melodii, lze třídu naučit lidovou píseň metodou imitace.

Vstupem do školy se dítě posouvá ve svém sociálním vývoji, začleňuje se do nové sociální skupiny. Důležitými osobami, ke kterým si vytváří vazby a způsoby chování, už nejsou jen rodiče ale také spolužáci a učitelé. Žáci se učí na spolužáky adekvátně reagovat, spolupracovat a kooperovat s nimi, pomáhat slabším, soutěžit, porozumět názorům, potřebám a přáním jiných lidí.³³ V hodinách hudební výchovy je tedy dobré

³¹ SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013, s. 364–365. ISBN 978-80-246-2060-2.

³² TICHÁ, Alena. *Vokální činnosti jako prostředek rozvoje hudebnosti a zpěvnosti žáků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007, s. 27–28. ISBN 978-80-7290-318-4.

³³ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 130–131. ISBN 978-80-247-1284-0.

vhodně střídat hudební činnosti a formy práce, aby žáci mohli pracovat sami a také se učili spolupráci s ostatními spolužáky jak v rámci menší skupinky, tak v rámci celé třídy.

5 DIDAKTICKÉ MODELOVÉ PŘÍPRAVY

Praktická část diplomové práce je věnována tvorbě didaktických příprav, které vycházejí z tématu práce. Modelové přípravy se zaměřují zejména na aktivní poslech skladeb z cyklu *Lašských tanců*, ale také na hlasovou, pohybovou i nástrojovou činnost. Do každé z příprav je vždy začleněn aktivní poslech jednoho z tanců Janáčkovy cyklu. Někdy je skladbě věnována hlavní část vyučovací hodiny, jindy je poslech skladby brán okrajově.

Didaktická interpretace Janáčkovy díla a následná tvorba vyučovacích příprav vychází z několika hypotéz. Uvedené hypotézy byly stanoveny za účelem zastřešit jak hudební analýzy Janáčkových *Lašských tanců*, tak modelové didaktické příklady s následnou stručnou reflexí.

1. Didaktická interpretace Janáčkových *Lašských tanců* umožňuje učitelům zprostředkovat vliv lidové tvorby na Janáčkovu tvorbu.

2. Zařazení pohybových a hlasových aktivit do modelových příprav pozitivně motivuje žáky mladšího školního věku.

3. Metoda aktivního poslechu skladeb zvyšuje u žáků zájem o vážnou hudbu a umožňuje jim do díla více proniknout.

Všechny přípravy slouží jako zdroj inspirace pro stávající pedagogy či studenty pedagogických fakult, nejedná se o doslovný návod, jak vyučovací hodinu přesně vést. Záleží na každém vyučujícím, co z předkládaného materiálu využije a jak vyučovací hodinu pojme. Může si vytvářet své vlastní modely pro hlasové rozcvičky, obměňovat jednotlivé aktivity, ať už pohybové, hlasové či nástrojové. Je možné hru na nástroje vyměnit za pohybový doprovod a naopak. Pedagog může také jakékoliv nástroje vyměnit za takové, které má k dispozici, nebo přidat doprovod například na boomwhackers,³⁴ ruční zvonky či rytmicko-melodické nástroje (xylofon, zvonkohra, metalofon) a další. Rovněž může přizpůsobit pohybový či nástrojový doprovod tak, aby to daná třída zvládla.

³⁴ Boomwhackers patří mezi bicí nástroje. Jsou to různě dlouhé plastové trubice, které díky své odlišné délce a tloušťce vydávají při úderu určitý tón.

Přípravy jsou určeny pro vyučující hudební výchovy na prvním stupni základních škol. Avšak ročníky, pro které jsou přípravy zpracovány, jsou pouze orientační. Každá základní škola a každá třída je v hodinách hudební výchovy vedena rozdílně, v každé třídě jsou žáci odlišné úrovně. Z výše uvedeného důvodu je u každé z příprav rozmezí ročníků, pro které jsou didaktické modelové situace vhodné.

Každá příprava je členěna na úvodní část, kde jsou blíže upřesněny cíle pro žáka. Jsou zde rovněž vypsány klíčové kompetence, průřezová témata a mezipředmětové vztahy podle *Rámcového vzdělávacího programu*,³⁵ dále pak vyučovací metody a pomůcky. Pět ze šesti příprav je možné nazvat „klasickou přípravou“ na vyučovací hodinu na základní škole. U těchto příprav následuje podrobný popis vyučovací hodiny. Jednotlivé fáze vyučovacího procesu jsou časově rozvrhnuty na minuty, nechybí ani popis činností vyučujícího a popis činností žáka. Připsány jsou taktéž metodické poznámky, které blíže upřesňují každou aktivitu.

Protože diplomová práce byla napsána v době dlouhodobé distanční výuky způsobené virovou nemocí Covid-19, byla jedna ze šesti příprav vytvořena pro žáky ve formě pracovního listu, který je určen pro tzv. offline výuku (tedy žáci jej vypracovávají doma samostatně). U této přípravy není podrobný rozpis vyučovací hodiny, ale po úvodu následuje krátký popis pracovního listu, který je přiložen v přílohách diplomové práce i s vybranými zpracovanými listy žáků (příloha č. 1 – č. 5).

Pracovní list byl vytvořen za účelem zjištění, jak žáci vnímají Janáčkovu skladbu *Požehnaný*. Úlohy cílí na poslech této skladby a také na poznávání nástrojů symfonického orchestru. Do pracovního listu jsem kromě audio nahrávky zapojila i videonahrávku, abych přiblížila žákům zvukovou i vizuální stránku skladby.

První část listu je zaměřena na samotný poslech Janáčkovy skladby *Požehnaný*. Žák zaznamenává tempo a ryz tance, vybírá typické prostředí, ve kterém by skladba mohla být interpretována. Ve druhé části se žák věnuje nejprve poznávání hudebních nástrojů sluchem podle audio nahrávky, vybarvuje nástroje, které slyší hrát. Následuje zhlédnutí videonahrávky, kde si žák může zkontrolovat, zda správně vnímal barvu nástrojů. Vybrané

³⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2017. [cit. 2021-06-15]. Dostupné na: <http://www.nuv.cz/file/4986/>.

hudební nástroje pak žák vypisuje do správných nástrojových skupin (bicí, strunné, dechové a smyčcové nástroje). Nakonec si vybírá jeden nástroj dle vlastního výběru a hledá si o něm potřebné informace na internetu (materiál nástroje, způsob hry, aj.).

Čtyři z pěti příprav byly realizovány na ZŠ Vrchlického v Liberci, kde jsem byla toho času třídní učitelkou čtvrtého ročníku. Přípravy určeny pro tyto ročníky mají v poslední části přiložené reflexe odučených hodin, které jsou doplněny o krátkou charakteristiku třídy, fotografie žáků při určitých činnostech a o obrázky žakovských prací.

Na ZŠ Vrchlického, kde byla uskutečněna praktická část, vyučuji hudební výchovu teprve prvním rokem. Žáky jsem ve škole pravidelně vídala na podzim jednou týdně. V době distanční výuky koronavirové pandemie byla na celé škole hudební výchova upozaděna, nevyučovala se. Z důvodu epidemiologického nařízení se po návratu zpět do škol nesmělo zpívat. Dvě z uvedených příprav byly tedy realizovány až v měsíci červnu, kdy se škola vrátila na prezenční výuku. Do všech tříd, které byly zapojeny v praktické části, chodí jen několik žáků, kteří navštěvují základní uměleckou školu. Přípravy na vyučovací hodiny jsou tedy koncipovány dle didaktických zásad individuálního přístupu a přiměřenosti. Chtěla jsem, aby se během výuky zapojili všichni žáci a vyzkoušeli si co nejvíce aktivit, na které během předchozích let ve škole nebyli zvyklí.

5.1 Příprava na vyučovací hodinu č. 1 – Starodávný I

Cíle:

Žák zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně lidovou píseň *Marjánko, Marjánko*.

Žák hraje rytmicky přesně na své tělo.

Žák hraje na vybrané rytmické nástroje.

Žák pohybem doprovází lidovou píseň.

Žák reaguje pohybem na změnu metra a dynamiky ve skladbě *Starodávný I*.

Klíčové kompetence:

Komunikativní: Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v ústním projevu, naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje, využívá získané komunikativní dovednosti ke spolupráci s ostatními lidmi.

Sociální a personální: Žák účinně spolupracuje ve skupině, pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce, podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá, přispívá k debatě celé třídy, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.

Občanské: Žák projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům.

Pracovní: Žák používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.³⁶

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Mezipředmětové vztahy: Taneční a pohybová výchova

³⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2017. [cit. 2021-06-10]. Dostupné na: <http://www.nuv.cz/file/4986/>.

Ročník: druhý a třetí

Časová dotace: 45 minut

Metody: nácvik písňě imitací, aktivní poslech skladby

Pomůcky: audio nahrávka skladby *Starodávny I*, šátek pro každého žáka (může být nahrazeno pruhy krepeového papíru), klavír (klávesy), rytmické nástroje (dřívka, bubínek, guiro)

<i>čas min.</i>	<i>aktivita, fáze vyuč. procesu</i>	<i>učitel</i>	<i>žák</i>	<i>metodické poznámky</i>
3	úvod, motivace	Ukazuje třídě šátek a ptá se: „Co to držím v ruce? Znáte nějakou písničku spojenou se šátkem nebo šátečkem?“	Reaguje na otázky vyučujícího, aktivně se zapojuje do úvodu hodiny.	Lze předpokládat, že žáci znají alespoň jednu lidovou píseň, která je spojené se šátkem (<i>Marjánko, Marjánko, Mám šáteček, mám, Červený šátečku</i>). Šáteček tematicky propojuje celou vyučovací hodinu. Zpívá se o něm v lidové písni <i>Marjánko, Marjánko</i> a také je to název tance v části poslechové skladby <i>Starodávny I</i> . Samotnou rekvizitu lze využít při poslechu skladby v závěru vyučovací hodiny, kdy žáci zvedají šátek nad hlavu podle zadání (viz fáze vyučovací hodiny „poslech skladby <i>Starodávny I</i> “).
5	rozezpívání	Doprovází rozezpívání hrou na klavír (obr. č. 22).	Správně sedí a zpívá podle hry učitele.	Při zpěvu sedíme na kraji židle, kolena jsou od sebe na šíři ramen, nohy máme mírně pokrčené, celými chodidly se dotýkáme země. Ruce leží volně v klíně, ramena jsou uvolněná, záda vzpřímená. Vyučující si může melodii i text rozezpívání upravit dle svých potřeb.

7	nácvik písňě imitací	Zaspívá píseň <i>Marjánko, Marjánko</i> (obr. č. 23). Poté žákům gesty naznačuje, aby po něm jednotlivé menší úseky opakovali a přidali se se zpěvem.	Postupuje dle učitelových instrukcí a nacvičuje píseň imitací (obr. č. 23).	Píseň je napsána v <i>malé jednodílné písňové formě, ve dvojperiodě</i> . Učitel píseň zaspívá nejprve celou, aby se žáci seznámili s její melodií, rytmem a dynamikou. Poté ji předzpívává po menších částech opakovaně, žáci po něm opakují a postupně se k němu přidávají se zpěvem.
5	hra na tělo	Rozdělí třídu na tři skupinky. Předvádí jednotlivým skupinkám daný rytmus hry na tělo (obr. č. 24).	Hraje na své tělo podle vzoru učitele (obr. č. 24).	Aktivita slouží jako nacvičení a ujasnění si rytmu před následující hrou na nástroje. Přidává se také rytmizace textu pro jednodušší zapamatování rytmu a udržení se v tempu.
8	nástrojový doprovod k lidové písni	Žáci zůstávají ve stejných třech skupinách a učitel rozdává do každé skupiny stejné nástroje. Žáci, kteří na tělo pleskali, dostanou dřívka. Ti, co tleskali, dostanou bubínky. Drhla dostanou žáci, kteří dupali. Ukazuje každé skupince, jaký rytmus budou žáci hrát (obr. č. 24).	Doprovází lidovou píseň na rytmický nástroj, který od vyučujícího dostal, ve stejném rytmu, jaký hrál na své tělo.	Vyučující si s žáky může před samotnou nástrojovou hrou ujasnit, jak se každý z nástrojů drží a jak se na něj správně hraje.
5	pohybový doprovod k lidové písni	Předvádí žákům pohybový doprovod k lidové písni (obr. č. 25). Na pomoc při ukázce tanečku ve dvojicích si vybírá jednoho dobrovolníka ze třídy.	Utvoří dvojici se spolužákem, přidává se k učiteli s pohybovým doprovodem (obr. č. 25) a zároveň zpívá lidovou píseň <i>Marjánko</i> ,	Jestliže žáci zvládají taneček sami, učitel si sedá ke klavíru a doprovází zpěv akordickou hrou na klavír. Pohybový doprovod lze obměnit dle potřeb vyučujícího.

			<i>Marjánko</i> (obr. č. 23).	
10	poslech skladby <i>Starodávný I</i>	Uvede skladbu a zadání k jejímu poslechu: „Ve skladbě se budou střídát dvě různá tempa. Když bude skladba hrána na 3 doby v pomalém tempu (obr. č. 26), tak zvedáš šáteček nad hlavu. Když uslyšíš ve skladbě přechod na rychlejší tempo a skladba bude hrána na 2 doby (obr. č. 27), dáš šáteček dolů.“	Zvedáním šátku reaguje na změny tempa a dynamiky v poslechové skladbě. Při druhém poslechu se mohou žáci zapojit s improvizovaným tanečním doprovodem v jedné z částí (tanec s šátkem nebo bez šátku).	Ne všichni žáci slyší dané změny ve skladbě hned po prvním poslechu. Vhodné tedy je, aby vyučující prováděl aktivitu zároveň s žáky a umožnil tak zapojení všem žákům do činnosti.
2	závěr, shrnutí, reflexe	„Co všechno jsme dnes v hodině stihli? Zpívali jsme? Tančili? Hráli na nástroje?“	Odpovídá na učitelovy otázky a reflektuje, co všechno během vyučovací hodiny zvládl.	

Šá-te-ček já mám. Šá-te-ček já mám.

Obr. č. 22. Námět na rozezpívání.

Mar - ján - ko Mar - ján - ko Mar - ján - ko má za - važ mi
za - važ za - važ za - važ dí - tě zla - tý a - by se

šá - te - ček na u - zle dva roz - vá - za - ti

Obr. č. 23. Notový zápis písně *Marjánko, Marjánko*.

pleskání/dřívka || 3/4 ||
šá - te - ček šá - te - ček

tleskání/bubínek || 3/4 ||
zavaž mi zavaž mi

dupání/drhlo || 3/4 ||
dva dva

Obr. č. 24. Návrh rytmického doprovodu pro hru na tělo a na rytmické nástroje.

(dvojice stojí čelem k sobě a drží se za ruce, při otočce se pouští)

Marjánko, Marjánko – Marjánko má,
úkrok vpravo s přinožením, úkrok vlevo s přinožením – úkrok vpravo s přinožením, otočka na místě
zavaž mi šáteček – na uzle dva.

krok vpřed, krok vzad – krok vpřed, výměna místa s partnerem

Zavaž, zavaž, zavaž – dítě zlatý,
úkrok vpravo s přinožením, úkrok vlevo s přinožením – úkrok vpravo s přinožením, otočka na místě
aby se nemohl – rozvázati.

krok vpřed, krok vzad – krok vpřed, výměna místa s partnerem

Obr. č. 25. Návrh pohybového doprovodu k lidové písni *Marjánko, Marjánko*.

Obr. č. 26. Melodie skladby Starodávny I v třídobém metru.

Obr. č. 27. Kontrastní melodie skladby Starodávny I ve dvoudobém metru.

5.2 Příprava na vyučovací hodinu č. 2 – Požehnaný

Cíle:

Žák sám vyhledává potřebné informace na internetu.

Žák rozliší tempo a ráz poslechové skladby *Požehnaný*.

Žák sluchem rozpozná hudební nástroj (barvu tónu).

Žák rozezná hudební nástroje podle video nahrávky.

Žák třídí hudební nástroje do nástrojových skupin.

Žák nakreslí hudebníka a jeho hudební nástroj.

Klíčové kompetence:

K učení: Žák plánuje, organizuje a řídí vlastní učení, vyhledává a třídí informace.

K řešení problému: Žák samostatně řeší problémy, volí vhodné způsoby řešení.

Komunikativní: Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném projevu, využívá informační a komunikační prostředky a technologie.

Občanské: Žák projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům.³⁷

Průřezové téma: Mediální výchova

Mezipředmětové vztahy: Výtvarná výchova, Informační a komunikační technologie

Ročník: čtvrtý a pátý

Časová dotace: 45 minut

Metody: aktivní poslech skladby, samostatná práce s pracovním listem

Pomůcky: pracovní list (příloha č. 1), elektronika s internetovým vyhledávačem (mobil, tablet, notebook, počítač)

³⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2017. [cit. 2021-03-15]. Dostupné na: <http://www.nuv.cz/file/4986/>.

Protože diplomová práce byla napsána v době dlouhodobé distanční výuky způsobené virovou nemocí Covid-19, je tato příprava pojata jako pracovní list (příloha č. 1), který žáci vypracovávají sami doma.

Skladba *Požehnaný* je využita k zopakování učiva „nástroje symfonického orchestru“. V úvodní části přípravy se žáci věnují samotné skladbě, kde si ověříme, jak každý žák vnímá tempo a ráz poslechové skladby.

Druhá část pracovního listu přechází k hudebním nástrojům, jejich rozpoznávání sluchem i zrakem na základě poslechu nahrávky skladby *Požehnaný* a zhlédnutí videonahrávky. Dále pak žák třídí jednotlivé nástroje do příslušných nástrojových skupin. V poslední řadě si žák volí nástroj dle vlastního výběru a zjišťuje o něm základní informace dle zadání (konkrétně, z čeho je nástroj vyroben a jak se na něj hraje) s využitím internetového vyhledávače nebo vhodné literatury. Pracovní list je završen žakovým nákresem hudebníka, který hraje na daný nástroj.³⁸

³⁸ Vybrané pracovní listy, které vypracovali žáci 4.B ZŠ Vrchlického, jsou vloženy v příloze na konci diplomové práce (příloha č. 2 – č. 5). Při kontrole vyplněných pracovních listů bylo zajímavé, že žáci zaměňovali některé dvojice nástrojů (tympány – velký buben, trubka – lesní roh, hoboj – klarinet). Domnívám se, že to mohlo být způsobeno podobnou barvou nástrojů, která žáky při poslechu zmátla. Někteří žáci zařadili housle nebo violoncello do strunných nástrojů i přesto, že měli na výběr skupinu nástrojů smyčcových. Tato možnost je také správná.

5.3 Příprava na vyučovací hodinu č. 3 – Dymák

Cíle:

Žák pantomimicky ztvární kovářské řemeslo.

Žák reaguje pohybem na dynamické změny ve skladbě *Dymák*.

Žák doprovází skladbu na vybrané rytmické Orffovy nástroje.

Žák se aktivně zapojuje při spolupráci ve skupině.

Žák zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně lidovou píseň *Já jsem kováříček*.

Žák pohybem doprovází lidovou píseň.

Žák se aktivně zapojuje při sebehodnocení.

Klíčové kompetence:

Komunikativní: Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v ústním projevu, naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje.

Sociální a personální: Žák účinně spolupracuje ve skupině, přispívá k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá, přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy.

Občanské: Žák projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům.

Pracovní: Žák používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.³⁹

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Mezipředmětové vztahy: Dramatická výchova, Taneční a pohybová výchova, Člověk a jeho svět (Lidé a čas)

³⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2017. [cit. 2021-05-20]. Dostupné na: <http://www.nuv.cz/file/4986/>.

Ročník: první a druhý

Časová dotace: 45 minut

Metody: aktivní poslech skladby, dramatizace činnosti, nácvik písně imitací

Pomůcky: audio nahrávka skladby *Dymák*, video práce kováře, rytmické nástroje (bubínky, drhla, tamburíny, bonga, cabasy, shakery, dřívka a další), klavír (klávesy),

<i>čas min.</i>	<i>aktivita, fáze vyuč. procesu</i>	<i>učitel</i>	<i>žák</i>	<i>metodické poznámky</i>
5	úvod, motivace	Pouští žákům video práce kováře. ⁴⁰ Pokládá žákům otázky: „Kdo je to? Co dělá? Co všechno může kovář vyrábět? Proč bylo tohle řemeslo kdysi důležité? Jaké dvě činnosti kovář střídá?“	Řídí se instrukcemi vyučujícího, odpovídá na jeho otázky, sdílí své nápady se spolužáky.	Při této motivační aktivitě je třeba, aby si učitel kontroloval čas, protože žáci se rádi rozpovídají. Žáci by měli přijít na téma hodiny, kterým je „kovárna“. Učitel je může otevřenými otázkami navádět. Také je podstatné zmínit práci s ohněm, která se střídá se samotným kovářím.
3	pantomima	„Dovedeš pantomimou ukázat, co všechno kovář dělá?“	Stojí v kroužku a pracuje podle zadání učitele. Ztvárňuje nahřívání kovu v ohni, jeho rozdmýchávání a nakonec kování.	Žáci se mohou také spojit do dvojic a splnit zadání společně.
3	poslech skladby <i>Dymák</i>	Uvede poslechovou skladbu <i>Dymák</i> .	Poslouchá skladbu a zvedáním ruky nahoru a dolů rozeznává její dynamické kontrasty (kování ve <i>forte</i> a dmýchání v <i>pianissimu</i> , obr. č. 28 a 29).	Při poslechových aktivitách je vhodné, aby vyučující pracoval zároveň s žáky. Ti, kteří dynamické změny neslyší tak jasně, ho mohou sledovat a jeho pohyby

⁴⁰ Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=9tAXk7puv9k&ab_channel=TheodoreHinman

				si spojit se změnami ve skladbě.
5	pohybový doprovod k poslechové skladbě	Vysvětluje zadání aktivity.	Pomocí pohybu rozlišuje dynamické změny skladby. Při části <i>pianissimo</i> stojí a fouká do ohně, přikládá dlaně k ústům. Při části <i>forte</i> klečí na jednom kolenu a napodobuje kování (obr. č. 28 a 29).	Tato aktivita slouží zároveň jako dechové cvičení.
10	rytmický doprovod k poslechové skladbě	Rozdělí třídu na dvě skupiny. Jedné rozdává dynamicky výrazné rytmické nástroje (bubínky, drhla, tamburíny, bonga, cabasy a další), kterými budou doprovázet skladbu při kování. Druhé skupině rozdává shakery a dřívka, kterými budou žáci doprovázet část dmýchání ohně. Následně ukazuje každé skupině, jaký rytmus budou hrát (obr. č. 30 a 31).	Dostává nástroj a společně se svou skupinou imituje rytmickou hru učitele (obr. č. 30 a 31).	
2	rozezpívání	Kontroluje žáky, aby správně seděli při zpěvu na židli. Doprovází rozezpívání hrou na klavír (obr. č. 32).	Správně sedí a zpívá podle vyučujícího.	Při zpěvu sedíme na kraji židle, kolena jsou od sebe na šíři ramen, nohy máme mírně pokrčené, celými chodidly se dotýkáme země. Ruce leží volně v klíně, ramena jsou uvolněná, záda vzpřímená.

				Melodie rozezpívání je zvolena jako příprava k následující lidové písni, je z ní přímo vybrána. Vyučující si může melodii i text rozezpívání upravit dle svých potřeb.
5	nácvik písňě imitací	Zazpívá lidovou píseň <i>Já jsem kovaříček</i> (obr. č. 33). Následně ji předzpívává po kratších úsecích, žáci po něm opakují.	Opakuje zpěv podle vzoru učitele.	Píseň je napsána v <i>malé dvojdílné písňové formě s malým návratem</i> . Učitel ji předzpívává s jednoduchým klavírním doprovodem po jednotlivých dílech opakovaně, aby měli všichni žáci dostatek času se píseň naučit.
7	nácvik doprovodu k lidové písni	Předvádí pohybový doprovod k písni <i>Já jsem kovaříček</i> (obr. č. 34) se současným zpěvem.	Zpívá lidovou píseň a přidává se k pohybovému doprovodu podle učitele (obr. č. 34).	Zpočátku volí vyučující pomalejší tempo, které postupně zrychluje až do živého tempa, ve kterém se píseň zpívá.
5	závěrečná reflexe	„Jaká aktivita tě dnes bavila nejvíce?“ „Ohodnot' se, jak jsi dnes pracoval. Pokud ses naplno zapojoval, zvedni ruku nahoru. Jestli ses snažil, ale mohl ses snažit o trochu víc, tak ruku předpaž. Jestliže ses dnes nesnažil a myslíš si, že ti to moc nešlo, dej ruku dolů.“	Reaguje na učitelovu otázku. Sebereflektuje svou práci v hodině dle zadání.	Díky první otázce si žáci uvědomí, co všechno během hodiny stihli. Sebereflexe pak žákům pomáhá uvědomit si své celkové zapojení do výuky. Také dává zpětnou vazbu vyučujícímu, který může sledovat, jestli se žáci sebehodnotí spravedlivě.

Obr. č. 28. Kování v hlavní melodii skladby.

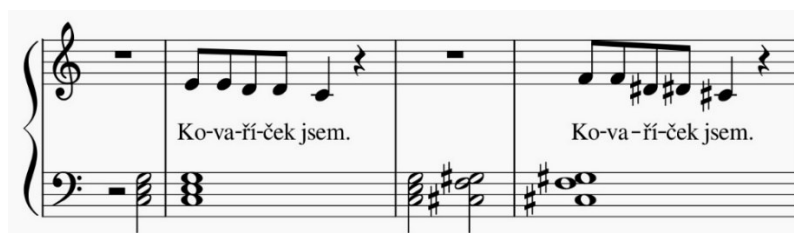
Obr. č. 29. Znázornění rozdmýchávání ohně ve skladbě Dymák.

Obr. č. 30. Rytmičtý doprovod „kování“ k částem skladby v dynamice forte.

Obr. č. 31. Rytmičtý doprovod „dmýchání ohně“ k částem skladby v pianissimu.

Obr. č. 32. Návrh na rozezpívání.

F C F C F

Já jsem, já jsem, ko - vá - ří - ček jsem.

F C F C

Kla - dív - ko mám za pa - sem, žá - dný ne - ví od - kud jsem.

F C F C F

Já jsem, já jsem, ko - vá - ří - ček jsem.

Obr. č. 33. Noty k lidové písni Já jsem kovaříček.

Já jsem, já jsem – kováříček jsem.

(ruce v bok) krok vpravo, krok vlevo – otočka na místě

Já jsem, já jsem – kováříček jsem.

(ruce v bok) krok vpravo, krok vlevo – otočka na místě

Kladívko mám za pasem – žádný neví odkud jsem.

2 kroky vpřed a 3krát zatleskat – 2 kroky vzad a 3krát zatleskat

Já jsem, já jsem – kováříček jsem.

(ruce v bok) krok vpravo, krok vlevo – otočka na místě

Obr. č. 34. Návrh pohybového doprovodu k písni Já jsem kováříček.

5.4 Příprava na vyučovací hodinu č. 4 – Starodávný II

Cíle:

Žák konkrétně pojmenuje, co si představil při poslechu skladby.

Žák se seznámí s hudebním pojmem *triola*.

Žák rytmicky přesně odpoví na učitelovu otázku.

Žák aktivně spolupracuje ve skupině.

Žák nakreslí alespoň jednoho živočicha nebo rostlinu.

Klíčové kompetence:

Komunikativní: Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v ústním projevu, naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje, využívá získané komunikativní dovednosti ke kvalitní spolupráci s ostatními lidmi.

Sociální a personální: Žák účinně spolupracuje ve skupině, pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce, podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá, přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.

Občanské: Žák projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům.

Pracovní: Žák se adaptuje na změněné nebo nové pracovní podmínky.⁴¹

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova, Environmentální výchova

Mezipředmětové vztahy: Člověk a jeho svět (Místo, kde žijeme, Rozmanitost přírody), Výtvarná výchova

⁴¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2017. [cit. 2021-05-10]. Dostupné na: <http://www.nuv.cz/file/4986/>.

Ročník: třetí a čtvrtý

Časová dotace: 45 minut

Metody: aktivní poslech skladby, hra na otázku a odpověď, rytmizace textu, vizualizace skladby, skupinová práce

Pomůcky: audio nahrávka skladby *Starodávny II*, audio nahrávka zvuků lesa, bubínek nebo dřívka, čtvrtky A4, pastelky, fixy, metronom (dostupný i online)

<i>čas min.</i>	<i>aktivita, fáze vyuč. procesu</i>	<i>učitel</i>	<i>žák</i>	<i>metodické poznámky</i>
5	úvod, motivace	„V dnešní hodině se přeneseme na jedno místo, které určitě dobře znáš. Zavři oči, uvolni se, můžeš si položit hlavu na lavici. Zaposlouchej se do nahrávky, kterou uslyšíš a zkus přemýšlet, kde bychom se mohli nacházet.“ Pouští žákům nahrávku zvuků lesa. ⁴²	Následuje učitelovy instrukce, relaxuje, poslouchá nahrávku, zapojuje svou představivost. Poté sdílí se spolužáky, co se mu při poslechu vybavilo, na jaké místo se v hlavě přemístil.	Aktivitou chceme navodit téma hodiny, kterým je „les“. V případě, že by žáci nemohli na téma sami přijít, může jim vyučující nabídnout možnosti, ze kterých musí třída vybrat (například les, pole, město, škola).
5	hra na otázku a odpověď	Udrží pulzaci 3 dob pomocí bubínku nebo dřívek. Postupně se každého žáka ptá: „Co ty vidíš v lese?“ (obr. č. 35).	Po vyzvání rytmicky přesně odpovídá na učitelovu otázku (obr. č. 35).	Třídobou pulzaci volíme proto, že poslechová skladba <i>Starodávny II</i> je hrána v třídobém metru. Tuto aktivitu je možné využít jako rozezpívání, na které může navazovat tematická píseň o lese.

⁴² Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=xNN7iTA57jM&ab_channel=TheGuildofAmbience.

5	představení triol pomocí rytmizace textu	Chodí po prostoru třídy, ve stejném rytmu říká opakovaně slovo na 2 slabiky (např. houba). Po chvíli, kdy se žáci přidají k němu, se odpojuje a říká ve stejném rytmu slovo na 3 slabiky (např. stromeček, obr. č. 36).	Žák napodobuje učitele. Udržuje stálé tempo, nezrychluje. Nenechá se rozhodit učitelovým přidáním tříslabičného slova.	Vhodné je využití metronomu, protože opakování stále stejného rytmu vede často ke zrychlování tempa. Tato aktivita směřuje k tomu, aby si žáci uvědomili, že během jedné doby jsme zvládli říct jak dvojslabičné, tak tříslabičné slovo. Stejně je to i s triolami.
5	poslech skladby <i>Starodávný II</i>	Uvede poslechovou skladbu, upozorní žáky na velkou četnost triol (obr. č. 37).	Představuje si, co všechno se děje na jaře v lese. Jaké tam může vidět barvy, zvířata, rostliny a další.	Poslech skladby cílí na to, aby se žáci dokázali uvolnit a propojili slyšené se svou představivostí. Aktivita žáky připravuje na další část vyučovací hodiny.
15	výtvarné ztvárnění lesa	Rozdělí třídu na skupiny po 3-4 žácích, zadává práci: „Vaším úkolem je během 15 minut nakreslit na čtvrtku papíru co nejvíce věcí, zvířat, rostlin, které můžete najít v lese a které mohou vydávat nějaký zvuk.“ Jako podkres k práci pouští skladbu <i>Starodávný II</i> .	Spolupracuje se svou skupinou, zapojuje se při výrobě výkresu, přichází s novými nápady.	Cílem aktivity je uvědomění si faktu, že zvuky mohou vydávat nejen zvířata, ale i různé věci nebo rostliny (třeba za pomoci větru). Při této činnosti je důležité, aby si žáci hlídali stanovený čas a pracovali efektivně a rychle.
5	závěr a reflexe skupinové práce	Bere postupně každý výkres a ukazuje na něm třídě jednotlivé obrázky.	Podle instrukcí vyučujícího se snaží napodobit zvuk daného zvířete, rostliny či věci z obrázku svým hlasem nebo hrou na tělo.	Možné je doprovodit jednotlivé zvuky i improvizovaným pohybovým doprovodem, pokud se k obrázku hodí. Žáci by si mohli zkusit zvukově ztvárnit kromě zvířat také vítr, padající listy, vrzání stromů, praskání větví a další.

3	zadání úkolu	<p>„Vydej se s rodiči na procházku do lesa. Rozhlížeš se kolem sebe, co všechno můžeš vidět. Zavři oči a 2 minuty poslouchej, jak a čím k tobě les promlouvá. Potom si povídej s rodiči o tom, jaké zvuky jsi slyšel.“</p>	Poslouchá zadání úkolu.	<p>Druhou variantou této aktivity je vzít třídu další hodinu hudební výchovy do lesa na vycházku s cílem naslouchat zvukům lesa. V lese žáci společně hledají a zkouší, co všechno vydává zvuk, kterým se dá doprovodit píseň.</p> <p>Třída může být rozdělena na skupiny a každá skupina si pro ostatní připraví krátké lesní hudební vystoupení.</p> <p>Tato vyučovací hodina může být také úvodem k následující hodině zaměřené na ekosystém lesa, problematiku životního prostředí, ochranu přírody a další.</p>
---	--------------	--	-------------------------	--

učitel

Co ty vi-díš v le-se?

žáci

ve-ver-ku med-vě-da stro-me-ček strom pří-ro-du trá-vu jeh-li-čí

Obr. č. 35. Návrhy melodie při hře na otázku a odpověď.

žák

hou - ba hou - ba hou - ba hou - ba

učitel

stro-me-ček stro-me-ček stro-me-ček stro-me-ček

Obr. č. 36. Notový zápis rytmižace textu.

Obr. č. 37. Ukázka triol ve skladbě *Starodávny II*.

5.4.1 Reflexe odučené hodiny – 3. ročník, ZŠ Vrchlického

Vyučovací hodina k poslechové skladbě *Starodávny I* byla realizována ve třídě 3.B na ZŠ Vrchlického. Uvedenou třídu navštěvuje 16 žáků, z toho 8 dívek a 8 chlapců.

Úvodní motivační aktivita ihned všechny vtáhla do dění. Každý pozorně naslouchal zvukům, které slyšel z nahrávky. Někdo si zavřel oči a položil hlavu na lavici, někdo naopak zůstal sedět a zavřel oči nebo koukal kolem sebe. Na mou otázku: „Kde bychom se podle zvuků mohli nacházet?“, padly různé odpovědi, například „u potoka“, „v lese“, „u řeky“, „u splavu“, „v pralese“.

Obr. č. 38. Fotografie zachycující žáky při úvodní aktivitě poslechu zvuků lesa.

Následovala hra na otázku a odpověď. Žáci tuto aktivitu z mých hodin hudební výchovy znali. Vždy po několikátém opakování otázky žáci postupně začali opakovat stále

stejnou melodii podle toho, co zazpíval jiný spolužák. Když k takové situaci dojde, vždy se snažím po každém odpověď zopakovat, ale změnit melodii, abych nabídla další možnosti ostatním žákům.

Na pomoc k představení *trio* jsem pustila online metronom⁴³, který nám pomáhal udržet se v tempu a nezrychlovat. S žáky jsme nejprve na každou dobu opakovali slova, která dle počtu slabik představovala osminové rytmické hodnoty („houba“) a trioly („stromček“). Někteří žáci měli i s metronomem tendence zrychlovat, proto jsem ještě navíc udávala tempo jednoduchým taktováním. Když jsem začala do stejného tempa na každou dobu říkat slovo „stromček“, tak to některé žáky trochu zmátlo, ale ihned se chytili zpět ke svému rytmu díky naslouchání ostatním spolužákům. Všichni poznali, na kolik slabik je každé ze slov, a dokonce ti žáci, kteří navštěvují základní uměleckou školu, řekli, že trioly už někdy v notách viděli a že je hráli na zobcovou flétnu či na klavír.

Při poslechu skladby *Starodávny I* měli žáci za úkol představit si, co všechno se děje v lese, jaké tam můžeme vidět barvy, živočichy či rostliny. Žáci pozorně poslouchali skladbu a poté jsme spolu krátce reflektovali, co si každý vybavil. Ze zvířat byli zmíněni zajáci, srnky a různé ptáčky, z rostlin tráva, borovice a další stromy, z barev pak hnědá, zelená a oranžová.

Poté se žáci sami rozdělili do čtyř skupin po čtyřech. Vznikly tak dvě skupiny holčičí a dvě skupiny čistě klučičí. Zadala jsem všem práci, rozdala čtvrtky k výtvarnému ztvárnění zvuků lesa a žáci pak pracovali sami.

Na závěr hodiny dostala každá skupinka prostor, aby všem ukázala a popsala, co za daný čas nakreslila. Příložené obrázky zachycující výslednou práci dětí (obr. č. 41 a č. 42). Skupiny žáků potřebovaly ještě nějaký čas navíc, proto bych příště pro tuto aktivitu vyčlenila delší část z hodiny (alespoň 20 minut), případně nechala žáky obrázky dokreslit o přestávce. Pro uvedenou vyučovací přípravu lze také zvolit dvouhodinovou hudební výchovu, aby se vše stihlo a aby měl každý dostatek času skupinovou práci dokončit. Ale ve výsledku jsem s odučenou hodinou spokojená. Žáci se do všech činností zapojovali, hlásili se o slovo, kreslili i reflektovali společnou práci.

⁴³ Dostupné na: <http://www.metronomonline.cz/>.

Obr. č. 39. Fotografie skupiny dívek, které kreslí podle zadání.

Obr. č. 40. Fotografie chlapecké skupiny kreslící při poslechu skladby.

Obr. č. 41. Výsledný obrázek se srnou, liškou, ptáčkem, vodou, stromem, keři a cestou.

Obr. č. 42. Výsledný obrázek skupinové práce s liškou, datlem, stromy, vodopádem a ptákem.

5.5 Příprava na vyučovací hodinu č. 5 – Čeladenský

Cíle:

Žák zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně lidovou píseň *Stratil žebra kabele*.

Žák pohybem doprovází lidovou píseň.

Žák rozpozná opakující se melodii v poslechové skladbě *Čeladenský*.

Žák ve spolupráci se spolužáky vytvoří a zahraje na rytmický nástroj doprovod k lidové písni.

Žák si zopakuje pravidla komunikace a jednání s cizí osobou na ulici.

Klíčové kompetence:

Komunikativní: Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v ústním projevu, naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje, využívá získané komunikativní dovednosti ke kvalitní spolupráci s ostatními lidmi.

Sociální a personální: Žák účinně spolupracuje ve skupině, pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce, podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá, přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.

Občanské: Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům.

Pracovní: Žák používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.⁴⁴

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Mezipředmětové vztahy: Člověk a jeho svět (Lidé kolem nás), Dramatická výchova, Etická výchova, Taneční a pohybová výchova

Ročník: čtvrtý a pátý

Časová dotace: 45 minut

Metody: aktivní poslech skladby, nácvik písňě imitací, elementární tvořivá činnost, skupinová práce

Pomůcky: klavír (klávesy), audio nahrávka skladby *Čeladenský*, sešit (papír), psací potřeby, rytmické nástroje (dřívka, drhla, bubínky, tamburíny, triangly, činelky a další)

<i>čas min.</i>	<i>aktivita, fáze vyuč. procesu</i>	<i>učitel</i>	<i>žák</i>	<i>metodické poznámky</i>
3	úvod, motivace	Zazpívá žákům lidovou píseň <i>Stratil žebrač kabelu</i> za doprovodu klavíru (obr. č. 44). Poté se žáků ptá, o čem se v písni zpívá a co všechno může mít žebrač ve své kabele.	Poslouchá zpěv učitele a odpovídá na jeho otázky.	Žáci jistě budou chtít vyprávět své příběhy, kdy nějakého žebrača potkali. Velmi vhodné je tedy třídu poučit, jak se k takovým lidem chovat, jak na ně reagovat.
2	rozezpívání	Doprovází rozezpívání hrou na klavír (obr. č. 43).	Správně sedí a zpívá podle učitele.	Při zpěvu sedíme na kraji židle, kolena jsou od sebe na šíři ramen, nohy máme mírně pokrčené, celými chodidly se dotýkáme země. Ruce leží volně v klíně, ramena jsou uvolněná, záda vzpřímená.

⁴⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2017. [cit. 2021-04-30]. Dostupné na: <http://www.nuv.cz/file/4986/>.

				Vyučující si může melodii i text rozezpívání upravit dle svých potřeb.
3	nácvik písňě imitací s pohybovým doprovodem	Zpívá lidovou píseň bez klavíru po menších dílech, které žáci opakují. Ke zpěvu přidává pohybový doprovod (obr. č. 45).	Žák postupuje dle učitelových instrukcí a nacvičuje píseň imitací (obr. č. 45).	Píseň je napsána v <i>malé dvojdílné písňové formě</i> . Učitel ji předzpívává po jednotlivých dílech opakovaně, aby měli všichni žáci dostatek času se přidat. Zároveň při zpěvu předvádí pohybový doprovod, který v další části hodiny třída společně předvádí v kruhu. Na pohyb nemusí učitel nijak výrazně upozorňovat, většinou se žáci přidají automaticky k učiteli.
5	nácvik společného pohybového doprovodu k písni	Vyzve žáky, aby se postavili do kruhu. Zpívá a tančí s žáky stále stejný pohybový doprovod. Po chvíli je nechává pracovat samotné, sedá ke klavíru a doprovází třídu hrou na klavír (obr. č. 44).	Stojí v kruhu. Zpívá píseň se spolužáky (obr. č. 44), tančí s nimi v kruhu již bez nápovědy učitele (obr. č. 45).	Zpočátku volí vyučující pomalejší tempo, které postupně zrychluje, až pohyb v kruhu zvládá většina žáků. Učitel si může obtížnost pohybového doprovodu upravit podle taneční a pohybové úrovně dané třídy.
3	zadání k poslechu skladby <i>Čeladenský</i> a samotný poslech	Uvede skladbu a zadá třídě úkol k poslechu: „Během poslechu si do sešitu poznač, kolikrát ve skladbě uslyšíš píseň <i>Stratil žebrač kabelu</i> .“	Sedí na svém místě, poslouchá skladbu a poznamenává si do sešitu (na papír), kolikrát se ve skladbě opakuje melodie lidové písňě (obr. č. 46).	Učitel může před aktivitou navrhnout žákům různé způsoby zápisu (například čárky nebo čísla). Hlavní melodie lidové písňě se ve skladbě opakuje 8krát v různých variacích a obměnách.
2	poslech skladby s kontrolou úkolu	Pouští skladbu znovu, ukazuje počet opakování písňě na prstech nebo značí	Sedí na svém místě. Poslouchá skladbu a spolu s učitelem	Žáci se mohou k tiché artikulaci textu přidat. Lépe si tak uvědomí, kdy ve skladbě končí

		čárkami na tabuli a zároveň do rytmu skladby artikuluje text lidové písně.	kontroluje, kolikrát se ve skladbě opakuje hlavní melodie.	melodie lidové písně a kdy znovu začíná.
7	vymýšlení vlastního doprovodu skladby na rytmické nástroje	Rozdělí třídu na skupiny po 3-5 žácích. Rozdává do každé skupiny vždy dva druhy rytmických nástrojů (dřívka, drhla, bubínky, tamburíny, triangly, činelky a další). Zadává žákům práci: „Vaším úkolem je vytvořit k lidové písni doprovod na nástroje, které jste jako skupina dostali. Na vymýšlení a nacvičení máte 5 minut. Volte jednoduché rytmy. Pomáhejte si přidáním slov ke každému rytmu.“ Obchází skupiny, kontroluje a poskytuje rady a pomoc.	Spolupracuje ve skupině se spolužáky. Aktivně se zapojuje při vytváření rytmického doprovodu na nástroj, který dostal. Pomáhá ostatním ve skupině.	Jedná se o kolektivní elementární tvořivou činnost. Menší skupiny po 3 žácích volíme tehdy, pokud jsou žáci na podobnou práci již zvyklí. Početnější skupiny po 5 žácích cílí na větší spolupráci a více nápadů. Vhodné je, aby v každé skupině byl alespoň jeden žák s dobře rozvinutým rytmickým cítěním, který dokáže poznat, zda je vymyšlený rytmus vhodný. Aktivita je hlučnější, proto si musí každá skupina ve třídě najít své pracovní místo (roh třídy), aby se žáci navzájem nerušili. Pokud vyučující nemá dostatek nástrojů pro každého žáka, může volit variantu, kdy žáci vymýšlí doprovod hrou na tělo.
5	předvedení vlastní rytmického doprovodu	Postupně dává slovo každé skupině a kontroluje, upravuje a pomáhá s jednotlivými rytmy. Zpívá lidovou píseň.	Ukazuje, jaký rytmus si nacvičil se svou skupinou. Pokud nehraje, přidává se k učiteli se zpěvem.	
5	spojení rytmického doprovodu s poslechovou skladbou	Určí pořadí skupin, ve kterém se budou střídát a doprovázet skladbu v jedné z osmi variací. Během poslechu	Se svou skupinou doprovází skladbu <i>Čeladenský</i> v předem daném úseku (variaci).	Aktivita cílí na společné propojení práce všech skupin. Důležitý je dohled učitele, který hlídá pořadí a střídání skupin. Dobré je činnost zopakovat

		skladby dohlíží na střídání skupin.		dvakrát, aby se všichni žáci v aktivitě zorientovali.
3	zopakování lidové písně	Hraje na klavír a zpívá s žáky (obr. č. 44).	Předvádí naučený doprovod k lidové písni a v mezihrách sám pohybově improvizuje.	Protože má píseň jen jednu sloku, vyučující mezi její opakování vloží mezihru v délce sloky a nechává žáky pohybově improvizovat.
5	závěr, shrnutí, reflexe	„Jmenuj něco, co ses dneska naučil, co pro tebe bylo dnes nové, a pak něco, co už jsi znal, co už jsi někdy zkoušel.“	Přemýšlí nad zadáním učitele, hlásí se o slovo.	Cílem aktivity je zhodnocení hodiny a shrnutí všeho, co třída společně zvládla.

Obr. č. 43. Návrh na rozezpívání.

Obr. č. 44. Notový zápis písně *Stratil žebrek kabelu*.

Stratil žebrač kabelu – tralalala,

4 kroky vpřed s rukama předpaženými dolů – 4 kroky vzad s rukama předpaženými vzhůru

kdo ju našel vrať mu ju – tralalala.

4 kroky vpřed s rukama předpaženými dolů – 4 kroky vzad s rukama předpaženými vzhůru

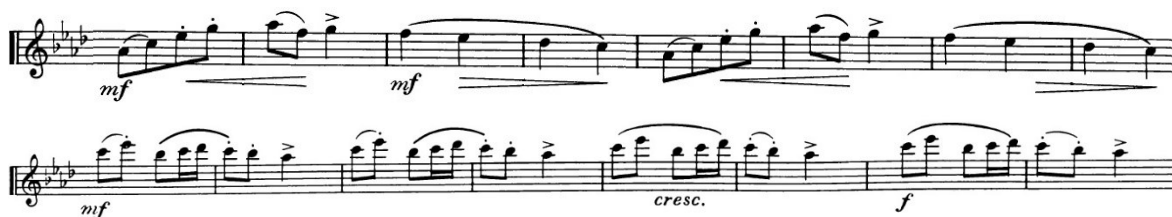
A ja mu ju něvratim, rači mu ju zaplatim.

vpravo v bok, 4krát krok sun krok (při tanci v kroužku se žáci drží společně za ruce)

A ja mu ju něvratim, rači mu ju zaplatim.

vlevo v bok, 4krát krok sun krok (při tanci v kroužku se žáci drží společně za ruce)

Obr. č. 45. Návrh pohybového doprovodu k lidové písni *Stratil žebrač kabelu*.

Obr. č. 46. Melodie písne *Stratil žebrač kabelu* ve skladbě Čeladenský.

5.5.1 Reflexe odučené hodiny – 4. ročník, ZŠ Vrchlického

Hodina hudební výchovy věnované skladbě *Čeladenský* byla realizována na ZŠ Vrchlického ve třídě 4.B. Do třídy chodí 21 žáků, z toho 12 dívek a 9 chlapců.

Ve třídě není žádný žák, který by navštěvoval pravidelně základní uměleckou školu. Na hudební nástroj hraje okolo pěti žáků. Během prvních třech let studia na této škole třída neměla žádnou rytmickou či pohybovou přípravu. Proto jsem si nebyla u všech činností stoprocentně jistá, zda je žáci zvládnou. Aktivity jsem vždy flexibilně přizpůsobila individuálním možnostem žáků.

Žáci jsou velmi komunikativní, chtějí sdílet své zážitky a zkušenosti, a proto jsem tušila, že při úvodní motivační aktivitě budu muset hlídat čas, aby se třída nerozpovídala. To se mi nakonec úplně nepovedlo. Tuto skutečnost ale neberu jako mínus. Se třídou jsme

diskutovali na vážné téma, jak se chovat k cizím lidem na ulici nebo jaký je rozdíl mezi žebráky a lidmi bez domova. Tomuto tématu jsme pak věnovali třídnickou hodinu.

Lidová píseň *Stratil žebrak kabelu* má krátký text a třída si píseň imitací osvojila velmi rychle. Díky jednoduché melodii a textu nevadilo, že jsem hned k nácvičku písničky zapojila i jednoduchý pohybový doprovod. Poté jsme přešli k tanci v kruhu. Zpočátku jsem zvolila pomalejší tempo (andante) a postupně po každém zopakování písničky jsem trochu zrychlila až do mírně rychlého tempa (allegretto).

Pak se žáci vrátili do lavic a následoval aktivní poslech skladby *Čeladenský*. Při aktivním poslechu měl každý žák počítat, kolikrát uslyší lidovou píseň *Stratil žebrak kabelu*. Píseň se ve skladbě opakuje celkově osmkrát, ale žáci často napočítali šest nebo devět opakování. Myslím si, že někoho mohly zmást přechody do mollové tóniny, kdy pak melodii nevnímali jako melodii písničky, ale jako melodii vedlejší. Po společném počítání během druhého poslechu už byl počet všem jasnější.

Na nácvičku vlastního doprovodu k lidové písni se třída mohla rozdělit podle sebe do čtyř rovnoměrných skupin. Vznikly tak dvě skupiny po pěti dívkách a dvě skupiny po čtyřech chlapcích. Do každé skupiny jsem rozdala trochu odlišné nástroje, které jsou k vidění na přiložených fotografiích (obr. č. 5, 6, 7 a 8). Třídu jsem po celou dobu jejich nacvičování obcházela, kontrolovala a pomáhala, když si o to skupina řekla. Zdůraznila jsem všem, že by měli rozlišit ty nástroje, které zní krátce (dřívka, blok, tamburína), a ty nástroje, které zní déle (bubínek, činelky, triangel). Dále by se měli zaměřit na to, jak často se v každém nástroji může charakteristický rytmický model opakovat, aby se ve výsledku všechny nástroje nepřebíjely zvukově navzájem. Všechny skupiny na to braly ohled a zadání pochopily.

Po nácvičku rytmického doprovodu jsme přešli k jeho předvedení. Když jedna skupina interpretovala svůj rytmický doprovod, ostatní žáci zpívali se mnou lidovou píseň. Ne všechny skupiny se udržely rytmicky přesně. Rytmická hra na nástroje je pro žáky nová a nemají s ní větší zkušenosti.

Kvůli časovému skluzu jsme nestihli spojit rytmický doprovod s poslechovou skladbou. Už tím, že jen vymýšlet doprovod k lidové písni bylo pro některé žáky obtížné,

bych tuto aktivitu volila spíš pro starší ročníky nebo pro třídy, které jsou na podobné činnosti zvyklé a mají s nimi zkušenosti.

Obr. č. 47. Fotografie zachycuje dívčí skupinku při nacvičování rytmického doprovodu k lidové písni.

Obr. č. 48. Fotografie zachycující druhou skupinu dívek, které vymýšlí rytmický doprovod k lidové písni.

Obr. č. 49. Fotografie zachycuje skupinku chlapců při vymýšlení rytmického doprovodu k lidové písni.

Obr. č. 50. Fotografie zachycující chlapeckou skupinu při nácviu rytmického doprovodu k lidové písni.

5.6 Příprava na vyučovací hodinu č. 6 – Pilky

Cíle:

Žák zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase lidovou píseň *Už ty pilky dořezaly*.

Žák doprovází píseň a skladbu na vybrané rytmické Orffovy nástroje.

Žák reaguje pohybem na melodické a rytmické změny v poslechové skladbě *Pilky*.

Žák se aktivně zapojí do diskuse o lidových řemeslech.

Klíčové kompetence:

Komunikativní: Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v ústním projevu, naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje.

Sociální a personální: Žák účinně spolupracuje ve skupině, přispívá k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu.

Občanské: Žák ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům.

Pracovní: Žák používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.⁴⁵

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Mezipředmětové vztahy: Člověk a jeho svět (Lidé a čas), Dramatická výchova, Taneční a pohybová výchova

Ročník: druhý a třetí

Časová dotace: 45 minut

Metody: aktivní poslech skladby, dramatizace činnosti, nácvik písně imitací, diskuse

⁴⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2017. [cit. 2021-04-12]. Dostupné na: <http://www.nuv.cz/file/4986/>.

Pomůcky: tužky, dřívka, drhla (guiro), bubínky, klavír (klávesy), audio nahrávka skladby
Pilky, tabule (flipchart tabule, papír formátu A2 nebo větší)

<i>čas min.</i>	<i>aktivita, fáze vyuč. procesu</i>	<i>učitel</i>	<i>žák</i>	<i>metodické poznámky</i>
4	úvod, motivace	„Pomáhali jste někdy tatínkovi nebo dědečkovi řezat dřevo pilou? Jak se to dělá? Zkusíme si to společně ve dvojicích.“	Ve dvojicích napodobuje řezání dřeva. Přidává k činnosti zvuk řezání, zvuk pily. Na pomoc si dvojice žáků mohou vzít tužku, kterou drží za její konce.	Cílem aktivity je navodit téma hodiny a aktivizovat žáky.
3	rozezpívání	Upozorní žáky na správné sezení na židli při zpěvu. Doprovází rozezpívání hrou na klavír (obr. č. 51).	Správně sedí a zpívá podle hry učitele.	Při zpěvu sedíme na kraji židle, kolena jsou od sebe na šíři ramen, nohy máme mírně pokrčené, celými chodidly se dotýkáme země. Ruce leží volně v klíně, ramena jsou uvolněná, záda vzpřímená. Vyučující si může melodii i text rozezpívání upravit dle svých potřeb.
6	nácvik písně imitací	„Než dozpívám, najdi si v prostoru místo tak, abys na mě viděl a měl kolem sebe prostor.“ Zaspívá píseň <i>Už ty pilky dořezaly</i> (obr. č. 52). Poté žákům naznačuje, aby po něm jednotlivé menší úseky opakovali a přidali se se zpěvem.	Stojí v prostoru tak, aby viděl na učitele. Opakuje zpěv podle vzoru učitele.	Hledání místa ve třídě je cíleno na změnu uspořádání žáků a jejich rozpořívání.
7	doprovod na rytmické nástroje	Rozdělí třídu na tři skupinky. Rozdává žákům nástroje. Ukazuje každé	Stojí ve skupince spolužáků se stejným nástrojem. Drží	Při nácviku si mohou žáci pro udržení se v rytmu pomoci opakováním

		skupince, jaký rytmus budou žáci hrát (obr. č. 53).	správně nástroj. Hraje rytmický model podle učitele (obr. č. 53).	zrytmizovaných slov (například „pilky“, „řezaly“ a „říz“, obr. č. 53).
2	zadání k poslechu skladby <i>Pilky</i>	Uvede poslechovou skladbu žákům a řekne úkol k poslechu: „Vždy, když uslyšíš melodii písničky <i>Už ty pilky dořezaly</i> (obr. č. 52), postav se. Když uslyšíš jinou melodii (obr. č. 54), zůstaň sedět na židli.“	Sedí na židli a poslouchá zadání učitele.	
3	aktivní poslech skladby	V začátku skladby vstává s žáky, po chvíli je nechává pracovat samostatně.	Reaguje na poslech podle zadání (vstává, sedá si).	Cílem je rozeznávání melodických a rytmických změn ve skladbě.
5	poslech skladby s pohybovým doprovodem	„Představ si, že jsi zdatný dřevorubec a jdeš do lesa pokácet obrovský strom. Když uslyšíš hlavní melodii, kterou znáš z písničky (obr. č. 52), tak budeš používat menší pilku sám. Ale když uslyšíš změnu s táhlou těžkou melodií (obr. č. 54), tak si musíš najít rychle dvojici a spolu budete řezat velkou pilou, jako jsme to zkoušeli na začátku hodiny.“	Pohybuje se při poslechu skladby podle zadání učitele. Spolupracuje ve dvojici.	Zadání činnosti umožňuje žákovi kreativně se projevit a dramatizovat skladbu z části podle sebe.
5	poslech s pohybovým i rytmickým doprovodem	Rozdělí třídu na hráče a dřevorubce. Kontroluje a pomáhá žákům, kteří mají nástroj.	Hráči hrají ke skladbě doprovod, jaký hráli k lidové písni (jen k hlavní melodii, obr. č. 53). Dřevorubci opakují	V této fázi vyučovací hodiny dochází k propojení písňe (nástrojový doprovod) a skladby (pohybový doprovod). Pokud je pro žáky obtížné držet se svého rytmického

			pohybový doprovod s pilami.	modelu, učitel může rozdat pouze jeden doprovodný nástroj a hrát zároveň s žáky.
7	povídání o řemeslech a pracích	„Jaká znáš další řemesla kromě dřevorubectví, která museli lidé kdysi vykonávat? V čem spočívala jejich práce?“ Dává slovo žákům a koriguje diskusi.	Sedí v kroužku. Diskutuje se spolužáky o řemeslech a pracích. Píše své nápady na tabuli, flipchart tabuli nebo velký papír.	Diskuse může sloužit jako úvod k následující hodině Člověk a jeho svět, která bude zaměřena na proměny způsobu života a práce našich předků. Učitel také může využít text lidové písně a s žáky si vysvětlit jeho význam s ohledem na minulost.
3	zopakování lidové písně	Hraje na klavír (obr. č. 52) a zpívá s žáky.	Zpívá píseň <i>Už ty pilky dořezaly</i> (obr. č. 52). Uklízí svůj nástroj.	

Obr. č. 51. Námět na rozezpívání.

2. Jura enem poskakuje, Hanka se zas jen točí,
muzikanti podřimují, hrom ať do nich uhodí!

Obr. č. 52. Notový zápis písně *Už ty pilky dořezaly*.

dřívka 2/4 pil - ky pil - ky pil - ky pil - ky

drhlo 2/4 ře-za-ly ře-za-ly ře-za-ly ře-za-ly

bubínek 2/4 říz říz říz říz

Obr. č. 53. Rytmický model doprovodu k písni *Už ty pilky dořezaly*.

mf *sf* *f*

Obr. č. 54. Kontrastní vedlejší melodie ve skladbě *Pilky*.

5.6.1 Reflexe odučené hodiny – 3. ročník, ZŠ Vrchlického

Třída 3.A je na ZŠ Vrchlického složena ze 14 žáků, z toho 7 dívek a 7 chlapců. Při úvodní aktivitě, kdy měla třída ukázat, jak se řeže pilou, se ihned rozproudila společná diskuse o tom, kdo už někdy pilou řezal a s kým to zkoušel. Žáci měli velkou potřebu se vyjádřit, sdělit ostatním svůj zážitek. Dokázali by si na dané téma povídat klidně i 15 minut, ale tolik času jsem pro tuto činnost vytyčeného neměla. Musela jsem diskusi hodně korigovat a upřesnit zadání, že každý může říct jen jednu větu k tématu.

Po krátkém rozezpívání jsme přešli k nácvičce písni *Už ty pilky dořezaly* metodou imitace. Po mém prvním zazpívání se hned ozvali tři žáci, kteří píseň už někde slyšeli a trochu znali první sloku. Ti se mohli přidat se zpěvem ke mně a ostatní žáci po nás píseň opakovali. Ne všichni žáci ve třídě zpívají intonačně přesně a čistě, ale pro mě bylo v tomto, z velké části distančním školním roce, důležité to, že je zpívat baví, že se během hodin aktivně zapojují.

Obr. č. 55. Fotografie zachycuje žáky 3.A při úvodní aktivitě napodobování řezání pilou.

Při nacvičování rytmického doprovodu jsem žáky rozdělila na tři skupiny, ale kvůli malému prostoru v učebně jsem je nechala sedět v lavicích místo toho, aby stáli společně u sebe. Téměř každý žák si pro udržení se v rytmu opakoval zrytmizovaná slova „pilky“, „řezaly“ a „říz“. Když jsem ale do jejich rytmické hry začala zpívat lidovou píseň, tak si postupně žáci přestali říkat pomocná slova, a nakonec se dostali mimo svůj určený rytmus. Rytmické hry a doprovody byly pro třídu v letošním školním roce nové a udržení se ve svém rytmu za současného zpěvu vyučujícího bylo proto pro některé žáky náročnější. Samostatně bez zpěvu se ale žáci svého rytmu drželi téměř všichni přesně. Nyní vím, že se třídou budeme tuto aktivitu v dalších hodinách hudební výchovy ještě trénovat.

Aktivní poslech skladby žáci zvládli s mou menší pomocí. Některé hlavní motivy skladby *Pilky* jsou totiž hrány v různých tóninách, a to žáky občas mátl. Když jsem například viděla, že žáci sedí, ale přitom by podle zadání měli při zaznění hlavního tématu skladby stát, vstala jsem a začala jsem artikulovat text lidové písně.

Protože už se hodina blížila ke svému konci, rozhodla jsem se propojit další dvě naplánované činnosti dohromady, a to pohybový a rytmický doprovod k poslechové skladbě. Upravila jsem zadání, které znělo: „Když uslyšíš hlavní melodii, kterou znáš z lidové písničky, zahraješ rytmický doprovod na nástroj dle nácviku. Můžeš si pomáhat tichým přeríkáváním pomocného slova („pilky“, „řezaly“, „říz“). Když se ale melodie změní

v táhlou a těžkou, začneš se spolužákem ve dvojici řezat velkou pilou.“ Při první změně melodie jsem žáky upozornila, co mají dělat, ale dále už se v aktivitě udrželi téměř sami. Během napodobování řezání si žáci nechávali nástroje v ruce a využili je jako rekvizitu k pohybu.

Obr. č. 56. Fotografie zachycující pohybový doprovod k poslechové skladbě Pilky.

Na závěr hodiny jsme si s žáky během pár zbývajících minut popovídali o tom, jaká další řemesla kromě dřevorubectví znají. Mezi prvními nápady byla řemesla jako kovář, zedník, elektrikář, zámečnick, řezník, malíř. A když jsem žáky navedla, aby se zamysleli, jaká řemesla viděli v pohádkách, tak přišli ještě na hrnčíře a pekaře. Žáci dokázali každé řemeslo stručně popsat. Společně jsme pak došli k tomu, že elektrikáři kdysi nebyli potřeba, protože elektřina byla objevena až mnohem později. Lidovou píseň jsme si už zopakovat nestihli, ale v následující hodině hudební výchovy na to byl dostatečný prostor.

Žáci měli během celé hodiny zájem zpívat, pohybově se zapojovat a sdílet svůj názor. Z toho lze usuzovat, že třídu hodina bavila, celkově hodnotím hodinu jako vydařenou. Jsem ráda, že jsem se nenechala rozhodit rychle ubývajícím časem a zareagovala jsem na tuto situaci tak, že jsem spojila dvě aktivity v jednu. Druhou možností by bylo vynechat jednu ze dvou zmíněných aktivit a provést s žáky pouze jednu (pohybový nebo rytmický doprovod k poslechové skladbě).

6 VYUŽITÍ DALŠÍCH DĚL LEOŠE JANÁČKA V PRAXI

Pro účely této diplomové práce byla ze skladatelovy tvorby vybrána některá díla, se kterými mohou vyučující pracovat v rámci výchovně vzdělávacího procesu s žáky mladšího školního věku.

6.1 Příhody lišky Bystroušky

Z Janáčkových děl je žákům tématem blízká opera *Příhody lišky Bystroušky*, která patří mezi jeho světově proslulá díla. Motivací k hodině může být lidová píseň *Běží liška k Táboru*, která je žákům známá již z mateřské školy. Po motivaci následuje poslech a práce s poslechovou skladbou *Běží liška k Táboru* ze třetího dějství opery. Žáci po poslechu hledají rozdíly a podobnosti v obou hudebních ukázkách (rozdíl v textu, melodii, tempu, dynamice a další).

Vyučovací hodinu završí video z cyklu *Opera nás baví*,⁴⁶ ve kterém žáci zhlédnou zkrácenou verzi opery. Dílo vzniklo na motivy lyrické bajky spisovatele Rudolfa Těsnohlídka. Bajka nám umožňuje hudební výchovu propojit s hodinou literární výchovy, jenž je stavěná na ukázce z textu knížky *Liška Bystrouška*. Konkrétní úsek z uvedené knihy si každý vyučující zvolí sám, adekvátně k věku a dosavadním literárním zkušenostem jeho žáků. Vhodné je pracovat s pojmem *personifikace*, který je základem každé bajky.

6.2 Po zarostlém chodníčku

Ze skladatelovy klavírní tvorby jmenujme cyklus patnácti drobných skladeb s názvem *Po zarostlém chodníčku*. V rámci hudební výchovy lze pracovat hlavně s prvním dílem tohoto cyklu, který je vhodný pro děti mladšího školního věku. Jako vhodná je skladba *Sýček neodletěl*, kterou Janáček napsal, když byla jeho dcera Olga velmi nemocná. Ve skladbě jsou nečekané prudké kontrasty, střídání fortissima a pianissima. Stříhy zní neuzavřeně a rozdílně, ale v celku působí skladba plynule a pospolitě. Tato metoda tzv. *stříhové stavby skladeb* je pro Janáčkovu tvorbu velmi typická.⁴⁷

⁴⁶ Dostupné na: <https://decko.ceskatelevize.cz/opera-nas-bavi>.

⁴⁷ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Klavírní dílo Leoše Janáčka a jeho využití v ZUŠ*. Praha, 2008, s. 19. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy.

Žáky můžeme motivovat vyprávěním slezské lidové pověsti, která praví, že když je sýček v blízkosti nemocného, je to znamení smrti. Proto u lůžka nemocného svítí stále světlo, aby sýčka odehnalo. Pro lepší představu následuje promítnutí fotografií sýčka a dále práce s poslechovou skladbou. Při poslechu mají žáci za úkol poslouchat a pohybově ztvárňovat střídání pianissima (malý sýček houká) a fortissima (odhánění sýčka). Přidáme také otázky: Kolikrát sýček houká? Kolikrát ho lidé odhání? Odeženou ho nakonec?

Poté završíme poslech tím, kdo a proč tuto skladbu složil. Můžeme přidat doprovod na Orffovy nástroje s důrazem na střídání dynamiky anebo se před poslechem více zaměřit na klavír jako hudební nástroj.⁴⁸

6.3 Moravská lidová poezie v písních

Úpravou lidových písní pro hlas a klavír vznikl cyklus 53 skladeb s názvem *Moravská lidová poezie v písních*. Žákům na prvním stupni můžeme představit některé ze skladeb.

První vybranou skladbou je *Svatba komáří* (č. 49), jejíž text žáci znají díky lidové písni *Komáři se ženili*. Skladba žáky zaujme bzučivým komářím doprovodem, do kterého může třída zkoušet improvizaci zvuků a pohybů komára.

Jako další si uvedeme skladbu *Muzikanti* (č. 50), ve které se zaměříme na moravské nářečí. Během poslechu mají žáci za úkol vybrat z nabídky, o jakých nástrojích se zpívá. Poté hledají v textu slova, která běžně nepoužívají a snaží se je nahradit jim známým ekvivalentem (například husle – housle, zahráte – zahrajte, všeci – všichni). Nakonec se společně pod vedením vyučujícího naučí lidovou píseň *Muzikanti, co děláte* za zjednodušeného doprovodu klavíru a přidají pantomimické znázornění nástrojů, o kterých v danou chvíli zpívají.

6.4 Říkadla

K Janáčkově písňové tvorbě patří také cyklus 19 drobných skladeb s názvem *Říkadla*. Cyklus obsahuje úvod a 18 zhudebněných lidových říkadel z Moravy, Čech a Podkarpatské Rusi určených pro komorní soubor instrumentální a vokální.⁴⁹ Protože jsou říkadla krátká

⁴⁸ HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a nejen posloucháme: posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií*. Praha: Scientia, pedagogické nakladatelství, 1997, s. 39 a s. 156. Učebnice pro základní školy (Scientia). ISBN 80-7183-087-9.

⁴⁹ VOGEL, Jaroslav. *Leoš Janáček: život a dílo*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 328–331.

s jednoduchými rýmovanými texty, můžeme je zařadit do výuky již v nižších ročnících prvního stupně. Můžeme žáky naučit nejprve říkadla s pohybovým doprovodem, který lze využít i v ostatních vyučovacích hodinách k protažení a rychlému odreagování. V hodinách hudební výchovy pak třídě pustíme říkadla jako poslechové skladby a žáci mohou hádat, které známé říkadlo zrovna hraje, a při dalším poslechu zkusí přidat jim již známý pohybový doprovod.

6.5 Sinfonietta

Sinfonietta je orchestrální dílo složené z pěti vět. Každá věta má kromě italského označení také mimohudební název (1. Fanfára, 2. Hrad, 3. Králové klášter, 4. Ulice, 5. Radnice).⁵⁰ V hudební výchově na základní škole je vhodnější používat tyto mimohudební názvy vět, které jsou žákům bližší a žáci si pod názvem dokážou představit něco konkrétního. Tuto orchestrální skladbu využijeme při hodině zaměřené na téma orchestru.

Na úvod třídě pustíme 1. větu Allegretto (Fanfáry). Třída vybírá, který z pěti názvů vět by se k ukázce hodil nejvíce. Poté se žáků ptáme, co si při poslechu představují a jaké nástroje a kolik hudebníků v ukázce asi hraje. Následuje výuka zaměřená na orchestr (co je to orchestr, nástroje symfonického orchestru a jejich rozestavení) a jako hudebně-vizuální ukázky může vyučující třídě pustit další věty hrané různými orchestry.

Některé výše zmíněné návrhy prací s poslechovými skladbami se dají doplnit o hru na Orffovy nástroje, na boomwhackers, na tělo a další. Záleží na úrovni dovedností a schopností jednotlivých tříd, na věku žáků a na možnostech a vybavení školy.

6.6 Život Leoše Janáčka v netradičních vyučovacích metodách a formách

Kromě návrhů využití vybraných děl Leoše Janáčka v hodinách hudební výchovy se práce zaměřuje na skladatelův život a jeho zprostředkování žákům mladšího školního věku. Byly zvoleny netradiční metody a formy práce, při kterých mají žáci možnost aktivně se zapojit do výchovně vzdělávacího procesu a tím si lépe a dlouhodoběji zapamatovat nové poznatky.

⁵⁰ RACEK, Jan. *Leoš Janáček: člověk a umělec*. Brno: Krajské nakladatelství, 1963, s. 140.

6.6.1 Komiks

Žákům na 1. stupni ZŠ lze skladatelův život a dobu, ve které žil, přiblížit krátkým výkladem, který může být realizován formou Janáčkovy vyprávění třídě, za doprovodu fotografií jako vizuálních pomůcek, které jsou promítány na tabuli (např. rodný dům a obec Hukvaldy, Lašsko, Brno, Praha, varhanická škola, Antonín Dvořák, manželka Zdenka, dcera Olga, náhrobek, podobu Leoše Janáček v různých etapách svého života a další). Poté dostane třída vybrané fotografie vytištěné a jejich úkolem je snímky chronologicky seřadit za sebou od Janáčkovy narození až po jeho smrt. Tímto seřazením si žáci uvědomí posloupnost skladatelova života a může následovat výroba samotného *komiksu*.

Metodu výroby komiksu bychom volili spíše od třetího ročníku a výše, kdy žáci již dokáží znázornit postavu v pohybu a vykreslují detaily v obličejí. Komiks mohou vytvářet ve skupinách nebo celá třída dohromady, kdy každý žák nakreslí jednu část, a nakonec se vše spojí k sobě v jeden celek. Metoda umožňuje žákům zapojit jejich fantazii i kreativitu a přenést fotografie a vyprávění o Janáčkově životě na papír. Hudební výchova se nám tak prolíná s výchovou výtvarnou.⁵¹

6.6.2 Exkurze

Vyučovací hodina zaměřená na hudebního skladatele se dá také provést mimo budovu školy. Třída se může vydat na *exkurzi* po významných místech, se kterými byl život skladatele spojován. Díky exkurzi si žáci lépe vizualizují části Janáčkovy života. Pro vyučujícího je důležité, aby měl průběh exkurze předem naplánovaný. Doporučené je rozdání pracovních listů žákům předem. Žáci listy během exkurze vyplňují. Exkurzi uzavírá společná reflexe se třídou.⁵²

6.6.3 Pětílístek

Závěrečným zadáním pro žáky může být vytvoření *pětílístku*. Tato metoda umožňuje zapojení kritického myšlení. Žáci si zopakují, shrnou a upevní nové informace. Vyučující

⁵¹ SELČANOVÁ, Zuzana. *Hudební výchova v praxi*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2019. ISBN: 978-82-7603-137-1. Viz více 3. 3 *Komiks*. Dostupné na:

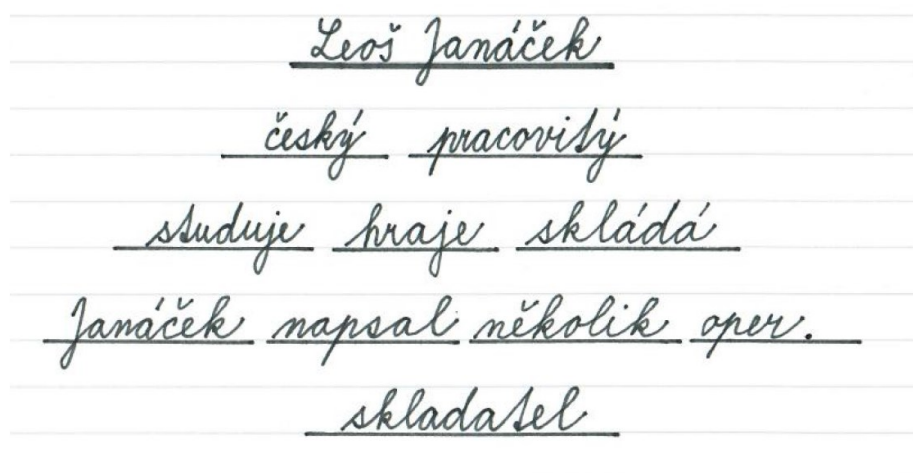
https://futurebooks.cz/books/pedfa_esf_9/?/netradicni-metody-a-formy-v-hudebni-vychove/komiks/.

⁵² Tamtéž. Viz více v 3. 6 *Exkurze a vycházky*. Dostupné na:

https://futurebooks.cz/books/pedfa_esf_9/?/netradicni-metody-a-formy-v-hudebni-vychove/exkurze-a-vychazky/.

si ověří, jestli žáci vše pochopili a ověří získané vědomosti žáků z vyučovací hodiny či vyučovacího bloku.

Metoda pětílístku je velmi jednoduchá. Na prvním řádku je pro všechny dané jednoslovné nebo dvouslovné téma (podstatné jméno). Na druhý řádek žáci píší dvě přídavná jména (Jaké téma je?). Třetí řádek odpovídá třemi slovesy na otázku „Co téma dělá?“ nebo „Co se s tématem děje?“. Na čtvrtém řádku je věta k tématu o čtyřech slovech. A na pátém posledním řádku žáci píší jednoslovné synonymum nebo slovo, které se jim evokuje při vyslovení tématu napsaném na prvním řádku. Každý žák vyplní pětílístek podle sebe a následuje jednoduchá reflexe, kdy každý svůj diagram pětílístku představí (obr. č. 57).⁵³

Obr. č. 57. Příklad pětílístku na téma „Leoš Janáček“.

6.6.4 Improvizace

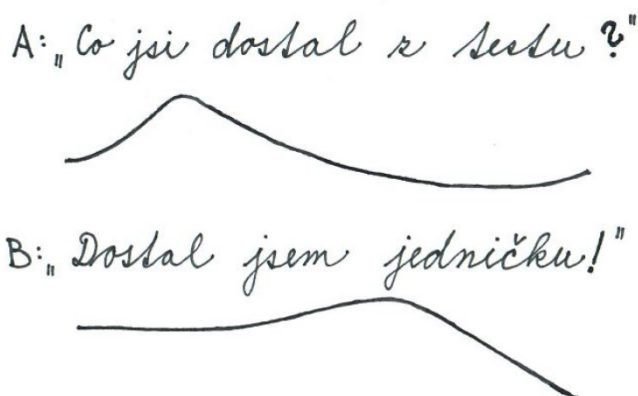
Aby žáci lépe porozuměli nápěvkové teorii, můžeme s nimi zkusit zjednodušenou formou nápěvky vytvářet. Zadáme dvojici, ať sehraje krátkou scénku. Jedná se tedy o *improvizaci* či *dramatickou činnost*. Žáci demonstrují před třídou scénku na dané téma. Aby žákům bylo jasné, že Janáček nechtěl zaznamenat, o čem si lidé povídají, ale jak si povídají, jak vnášejí do mluvy city a emoce, musí vyučující vymyslet vhodné téma rozhovoru, ve kterém se citové

⁵³ GRECMANOVÁ, Helena a Eva URBANOVSKÁ. *Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP*. Olomouc: Hanex, 2007, s. 92–93. Edukace (Hanex). ISBN 80-86783-73-8.

a emoční napětí slyšitelně projeví (například rozbalování dárku, získání dobré známky, oznámení zasnoubení, hádka a další). Ostatní žáci mají za úkol melodii rozhovoru jejich spolužáků zaznamenat na papír (linka klesající, stoupající nebo vodorovná, obr. č. 58). Aby žáky nepletl pohyb a soustředili se jen na melodii, jsou při zaznamenávání otočeni zády ke dvojici.

Společně pak třída zkoumá zvláštnosti zaznamenané melodie (kdy melodie klesá nebo stoupá, a proč tomu tak je). Vyučující může žáky upozornit na podobnost melodie vět při čtení v hodinách českého jazyka, se kterou se přibližně ve druhém ročníku setkali (věta oznamovací, tázací, rozkazovací, zvolací).

Starší žáci, kteří už umí noty, mohou pod vedením učitele pár vybraných krátkých nápěvků zkusit zapsat do notové osnovy a zhudebnit je instrumentálně nebo vokálně (obr. č. 59). S žáky mladšími bychom zvolili spíše hru na nemelodické bicí nástroje se zaměřením na rytmus mluvy.

Obr. č. 58. Příklad přepisu krátkého rozhovoru a jeho melodické zaznamenání.

Obr. č. 59. Příklad zapsání rozhovoru do notové osnovy.

Některé zmíněné návrhy vyučovacích metod se dají aplikovat i při výuce dalších skladatelů. Zároveň si každý vyučující může jakoukoliv z metod upravit podle sebe tak, aby byla hodina hudební výchovy vhodná pro jeho třídu a vyhovovala jeho stylu výuky.

ZÁVĚR

Vlastní didaktickou interpretací hudebního díla se pedagogům naskýtá velké množství nápadů, tipů a rad, jak pracovat se skladbou v hudebně vzdělávacím procesu. Samotná Janáčkova tvorba pak nabízí nespočet možností k využití ve vyučování hudební výchovy, což se v diplomové práci při tvorbě modelových příprav potvrdilo.

V první kapitole teoretické části této práce jsou definovány pojmy *didaktická interpretace hudebního díla* a *didaktická analýza hudebního díla*, které učitelé umožňují bližší proniknutí do skladby. Kapitola *Hudební řeč Leoše Janáčka* popisuje skladatelovu tvorbu ve vztahu k lidové hudbě a tradicím. Konkrétně čtenáře seznamuje s nápěvkovou teorií a stříhovou metodou, které jsou pro Janáčka typické. V další kapitole diplomové práce jsou didakticky analyzovány jednotlivé skladby *Lašských tanců*, blíže popsány jejich motivicko-tematické aspekty a možnosti hlasového, nástrojového i pohybového využití tanců. Protože diplomová práce cílí na žáky mladšího školního věku, je závěrečná kapitola teoretické části věnována této věkové kategorii převážně z pohledu hudební a vývojové psychologie.

Praktická část práce je zaměřena na tvorbu didaktických příprav na základě vlastní pedagogické interpretace *Lašských tanců*. Úvod výzkumné části popisuje přípravy na obecné úrovni, ve zkratce charakterizuje základní školu, na které byly modelové přípravy realizovány, a předkládá hypotézy, ze kterých tvorba již zmíněných příprav vychází. Každá didaktická příprava cílí na využití hlasových, rytmických, pohybových i dramatických hudebních složek, které umožňují všem žákům aktivně se do výuky zapojit bez ohledu na jejich hudební nadání. Výstupy z každé odučené vyučovací hodiny představují reflexe, v nichž je zpětně hodnoceno realizované vyučování, učitelovo zapojení a aktivita samotných žáků. Poslední kapitola jednoduše didakticky analyzuje další vybraná Janáčkova díla a poskytuje nápady a možnosti vlastní didaktické interpretace, jak s danými díly pracovat ve vyučovacím procesu. Obdobně se tato kapitola zaměřuje i na samotného Leoše Janáčka a didaktické metody a formy, jejichž využitím je možno žákům nastítnit skladatelův život.

Předem vytyčené hypotézy byly potvrzeny. Díky zapojení lidových písní do vyučovacích hodin došlo k propojení Janáčkovy tvorby s tvorbou lidovou. Zařazení pohybových, hlasových a nástrojových aktivit do výuky pozitivně motivovalo všechny žáky

k aktivnímu zapojení se do vyučovacího procesu, žáci projevovali zájem o předložené aktivity a činnosti. Aktivní poslech *Lašských tanců* byl během hodin hudební výchovy realizován s pomocí aktivní tvořivosti žáků, která ovlivňuje jejich hloubku i intenzitu hudebního vnímání.

Za největší pozitivum diplomové práce považuji to, že jsem dokázala do každého z tanců proniknout, didakticky je analyzovat a zohlednit přitom vývojové potřeby a zvláštnosti žáků mladšího školního věku. Výsledkem práce jsou didaktické modelové přípravy, které mohou posloužit stávajícím pedagogům i budoucím učitelům jako zdroj inspirace a nápadů do hudebně výchovného procesu.

Seznam použitých informačních zdrojů

Seznam použité literatury

DRLÍKOVÁ, Eva, ed. *Leoš Janáček: Život a dílo v datech a obrazech: Leoš Janáček: Chronology of his life and work*. Brno: Opus musicum, 2004. ISBN 80-903211-1-9.

GRECMANOVÁ, Helena a Eva URBANOVSKÁ. *Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP*. Olomouc: Hanex, 2007. Edukace (Hanex). ISBN 80-86783-73-8.

HENCKMANN, Wolfhart a Konrad LOTTER. *Estetický slovník*. Praha: Svoboda, 1995. Členská knižnice (Svoboda). ISBN 80-205-0478-8.

HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a nejen posloucháme: posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií*. Praha: Scientia, pedagogické nakladatelství, 1997. Učebnice pro základní školy (Scientia). ISBN 80-7183-087-9.

HORÁKOVÁ, Marie. *Nástin dějin evropské a české hudby, hudební nástroje a základy hudebních forem*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-1012-5.

JANIŠ, Kamil. *Obecná didaktika - vybraná témata*. Vyd. 4. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-047-4.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.

LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy pro učitele primárního vzdělávání: distanční text*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7368-007-6.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Literatura ve škole*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. ISBN 978-80-7043-891-6.

MATĚJČEK, Zdeněk a Marie POKORNÁ. *Radosti a strasti: předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. Jinočany: H & H, 1998. ISBN 80-86022-21-8.

MOHR, Andreas. *Handbuch der Kinderstimmgebung*. Maiz: 1997. ISBN 978-3-7957-8704-2.

- PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0524-2.
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Klavírní dílo Leoše Janáčka a jeho využití v ZUŠ*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy.
- RACEK, Jan. *Leoš Janáček: člověk a umělec*. Brno: Krajské nakladatelství, 1963.
- REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. ISBN 80-85927-85-3.
- SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.
- SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 2., upr. vyd. Praha: SPN, 1988.
- SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1821-7.
- ŠÍP, Ladislav. *Česká opera a její tvůrci: průvodce*. Praha: Supraphon, 1983.
- ŠTĚDRONĚ, Bohumír. *Leoš Janáček: k jeho lidskému a uměleckému profilu*. Praha: Panton, 1976.
- TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0648-4.
- TICHÁ, Alena. *Vokální činnosti jako prostředek rozvoje hudebnosti a zpěvnosti žáků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-318-4.
- VOGEL, Jaroslav. *Leoš Janáček: život a dílo*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963.

Seznam použitých internetových zdrojů

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2017. [cit. 2021-04-12]. Dostupné na: <http://www.nuv.cz/file/4986/>.

SELČANOVÁ, Zuzana. *Hudební výchova v praxi*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2019. ISBN: 978-82-7603-137-1. Dostupné na: https://futurebooks.cz/books/pedfa_esf_9/?/obalka/.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Pracovní list k poslechové skladbě *Požehnaný*

Rozklikni si odkaz https://youtu.be/9_5ncspxcT4 a poslechni si skladbu s názvem **POŽEHANÝ** od známého českého skladatele. Poté vyplň a vyřeš následující úkoly.

Napiš jméno skladatele, který skladbu složil:

Zakroužkuj: Jaké je tempo skladby? **POMALÉ STŘEDNÍ RYCHLÉ**

Jak na tebe skladba působí? **SMUTNĚ VESELE**

Pro které prostředí je skladba typická? **VESNICE ZÁMEK**

Puť si skladbu ještě jednou. Pořádně se do ní zaposlouchej a **ZELENĚ** vybarvi nástroje, které při poslechu slyšíš hrát.

Teď si rozklikni následující odkaz a puť si ho v čase **6:50-9:00** <https://youtu.be/e8BIRtaqBws>. **ČERVENĚ** vybarvi ty nástroje, které na videu vidíš hrát a při prvním vybarvování jsi je zeleně nevybarvil/a.

Každý nástroj z nabídky vypiš ke správné nástrojové skupině:

bicí nástroje:

strunné nástroje:

dechové nástroje:

smyčcové nástroje:

Vyber si jeden nástroj z pracovního listu: _____

Zjisti, z čeho je vyroben (z jakého materiálu)?

Jednoduše popiš, jak se na něj hraje:

.....
Vezmi si papír a nakresli obrázek hudebníka, jak hraje na nástroj, který sis vybral/a.

Příloha č. 2 – Ukázka vyplněného pracovního listu žákem 4.B

Rozklikni si odkaz https://youtu.be/9_5ncspxcT4 a poslechni si skladbu s názvem **POŽEHNANÝ** od známého českého skladatele. Poté vyplň a vyřeš následující úkoly.

Napiš jméno skladatele, který skladbu složil: Ladislav Janáček

Zakroužkuj: Jaké je tempo skladby? **POMALÉ** **STŘEDNÍ** **RYCHLÉ**

Jak na tebe skladba působí? **SMUTNĚ** **VESELE**

Pro které prostředí je skladba typická? **VESNICE** **ZÁMEK**

Puť si skladbu ještě jednou. Pořádně se do ní zaposlouchej a **ZELEŇĚ** vybarvi nástroje, které při poslechu slyšíš hrát.

Teď si rozklikni následující odkaz a puť si ho v čase **6:50-9:00** <https://youtu.be/e8BIRtaqBws>. **ČERVENĚ** vybarvi ty nástroje, které na videu vidíš hrát a při prvním vybarvování jsi je zeleně nevybarvil/a.

Každý nástroj z nabídky vypiš ke správné nástrojové skupině:

bicí nástroje: velký buben

strunné nástroje: klavír, harfa

dechové nástroje: fagot, lesní roh, trubka

smyčcové nástroje: housle, kontrabas, violončelo

Vyber si jeden nástroj z pracovního listu: housle

Zjisti, z čeho je vyroben (z jakého materiálu)? tělo dřeva, strunný kov.

Jednoduše popiš, jak se na něj hraje: smýká se po strunách

smyčcem a zadek si opíráme o krádek.

Vezmi si papír a nakresli obrázek hudebníka, jak hraje na nástroj, který sis vybral/a.

Příloha č. 3 – Ukázka vyplněného pracovního listu žákem 4.B

Rozklikni si odkaz https://youtu.be/9_5ncspxcT4 a poslechni si skladbu s názvem **POŽEHNANÝ** od známého českého skladatele. Poté vyplň a vyřeš následující úkoly.

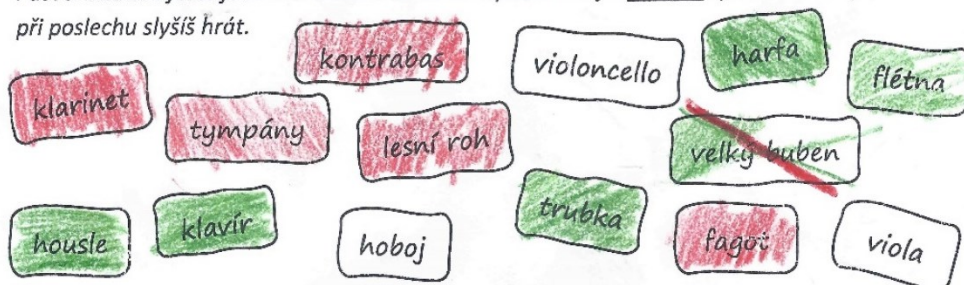
Napiš jméno skladatele, který skladbu složil: Jamářek

Zakroužkuj: Jaké je tempo skladby? **POMALÉ** **STŘEDNÍ** **RYCHLÉ**

Jak na tebe skladba působí? **SMUTNĚ** **VESELE**

Pro které prostředí je skladba typická? **VESNICE** **ZÁMEK**

Pusť si skladbu ještě jednou. Pořádně se do ní zaposlouchej a **ZELEŇE** vybarvi nástroje, které při poslechu slyšíš hrát.

Teď si rozklikni následující odkaz a pusť si ho v čase **6:50-9:00** <https://youtu.be/eSBIRtaqBws>. **ČERVENĚ** vybarvi ty nástroje, které na videu vidíš hrát a při prvním vybarvování jsi je zeleně nevybarvil/a.

Každý nástroj z nabídky vypiš ke správné nástrojové skupině:

bicí nástroje: velký buben, tympány

strunné nástroje: violoncello, harfa, klavír

dechové nástroje: lesní roh, trubka, hoboje, flétna

smyčcové nástroje: viola, klarinet, fagot

Vyber si jeden nástroj z pracovního listu: truba

Zjistí, z čeho je vyroben (z jakého materiálu)? dřevo, kov (strunný)

Jednoduše popiš, jak se na něj hraje: nástroj držíme před sebou a bumbáme na ni rukama

Vezmi si papír a nakresli obrázek hudebníka, jak hraje na nástroj, který sis vybral/a.

Příloha č. 4 – Ukázka vyplněného pracovního listu žákem 4.B

Rozklikni si odkaz https://youtu.be/9_5ncspxcT4 a poslechni si skladbu s názvem **POŽEHNANÝ** od známého českého skladatele. Poté vyplň a vyřeš následující úkoly.

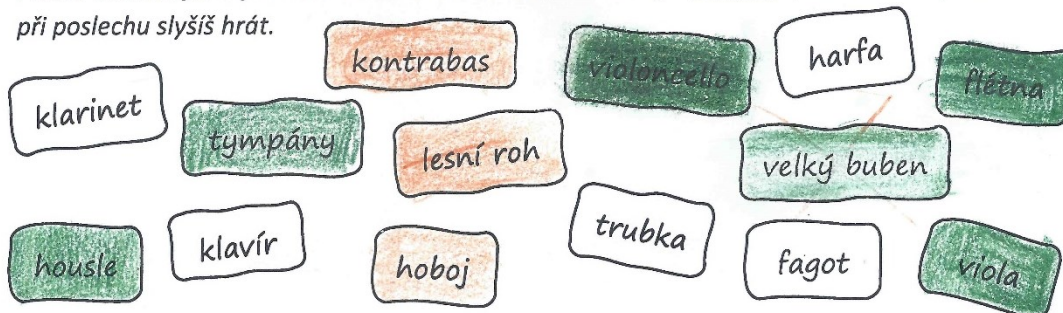
Napiš jméno skladatele, který skladbu složil: Leoš Janáček

Zakroužkuj: Jaké je tempo skladby? **POMALÉ** **STŘEDNÍ** **RYCHLÉ**

Jak na tebe skladba působí? **SMUTNĚ** **VESELE**

Pro které prostředí je skladba typická? **VESNICE** **ZÁMEK**

Pusť si skladbu ještě jednou. Pořádně se do ní zaposlouchej a **ZELENĚ** vybarvi nástroje, které při poslechu slyšíš hrát.

Teď si rozklikni následující odkaz a pusť si ho v čase **6:50-9:00** <https://youtu.be/e8BIRtaqBws>. **ČERVENĚ** vybarvi ty nástroje, které na videu vidíš hrát a při prvním vybarvování jsi je zeleně nevybarvil/a.

Každý nástroj z nabídky vypiš ke správné nástrojové skupině:

bicí nástroje: tympány

strunné nástroje: housle, violončello, viola, klavír, harfa

dechové nástroje: flétna, lesní roh, hoboj, trubka

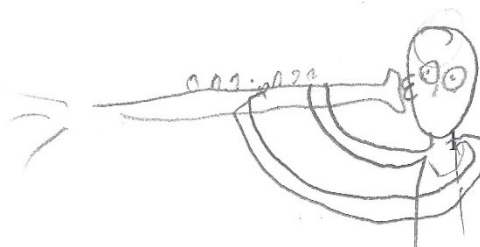
smyčcové nástroje: viola, violončello

Vyber si jeden nástroj z pracovního listu: flétna

Zjisti, z čeho je vyroben (z jakého materiálu)? ze dřeva nebo plastu

Jednoduše popiš, jak se na něj hraje: hraje se na něj dechem

Vezmi si papír a nakresli obrázek hudebníka, jak hraje na nástroj, který sis vybral/a.

Příloha č. 5 – Ukázka vyplněného pracovního listu žákem 4.B

Rozklikni si odkaz https://youtu.be/9_5ncspxcT4 a poslechni si skladbu s názvem **POŽEHNANÝ** od známého českého skladatele. Poté vyplň a vyřeš následující úkoly.

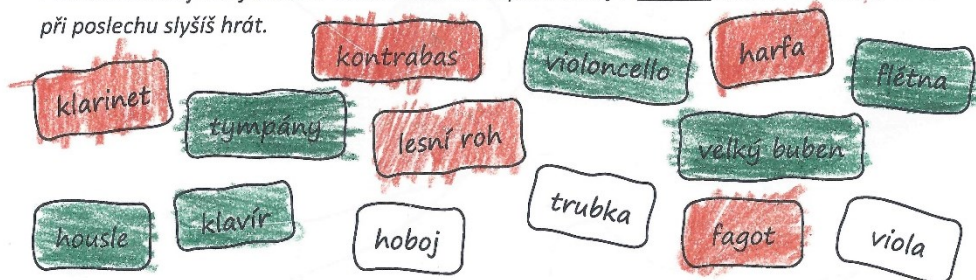
Napiš jméno skladatele, který skladbu složil: Leoš Janáček

Zakroužkuj: Jaké je tempo skladby? **POMALÉ** **STŘEDNÍ** **RYCHLÉ**

Jak na tebe skladba působí? **SMUTNĚ** **VESELĚ**

Pro které prostředí je skladba typická? **VESNICE** **ZÁMEK**

Pusť si skladbu ještě jednou. Pořádně se do ní zaposlouchej a **ZELENĚ** vybarvi nástroje, které při poslechu slyšíš hrát.

Teď si rozklikni následující odkaz a pusť si ho v čase **6:50-9:00** <https://youtu.be/e88IRtaqBws>. **ČERVENĚ** vybarvi ty nástroje, které na videu vidíš hrát a při prvním vybarvování jsi je zeleně nevybarvil/a.

Každý nástroj z nabídky vypiš ke správné nástrojové skupině:

bicí nástroje: tympány

strunné nástroje: kontrabas, violoncello, klavír, harfa

dechové nástroje: klarinet, lesní roh, fagot, lesní roh, flétna

smyčcové nástroje: housle, viola

soubor

Vyber si jeden nástroj z pracovního listu: soubor

Zjisti, z čeho je vyroben (z jakého materiálu)? z mosadí

Jednoduše popiš, jak se na něj hraje: dvěma prsty

Vezmi si papír a nakresli obrázek hudebníka, jak hraje na nástroj, který sis vybral/a.

Seznam obrázků

Tímto prohlašuji, že veškeré fotografie žáků a obrázky žákovských prací byly pořízeny a zpracovány pouze pro účely této diplomové práce. Tyto fotografie a práce žáků jsou zveřejněny pouze v této diplomové práci, ne jinde. Zákonní zástupci všech žáků, kteří se podíleli na vyučovacím procesu, souhlasili se zpracováním osobních údajů žáků.

Obr. č. 1. Originální Janáčkův zápis nápěvku.

Obr. č. 2. Přepis nápěvku v notačním programu.

Obr. č. 3. Příklad využití střihů v Janáčkově skladbě *Starodávny I*.

Obr. č. 4. Hlavní melodie v třídobém metru polonézy v partu prvních houslí.

Obr. č. 5. Nástup kontrastní části ve dvoudobém metru v houslovém partu.

Obr. č. 6. Hlavní melodie ve dvoučtvrt'ovém taktu v partu hoboje.

Obr. č. 7. Vybočení do mollové tóniny v houslovém partu.

Obr. č. 8. Úvodních 8 taktů skladby v partu smyčcových nástrojů.

Obr. č. 9. Kování v hlavní melodii skladby v houslovém partu.

Obr. č. 10. Naznačení rozdmýchávání ohně v partu houslí.

Obr. č. 11. Střídání melodie v partu fléten (fl) a houslí (Vn) v nejrychlejší části skladby.

Obr. č. 12. Úvodní melodie ve tříčtvrt'ovém taktu v partu lesního rohu.

Obr. č. 13. Střídání melodie v partu flétny (fl) a klarinetu (cl).

Obr. č. 14. Osminové trioly značené poměrem 3:2 v partu Bb klarinetu.

Obr. č. 15. Lidová píseň *Stratil žebrač kabelu*.

Obr. č. 16. Hlavní melodie prvního dílu formy v tónině As dur v partu hoboje.

Obr. č. 17. Melodie druhého dílu formy ve flétnovém partu.

Obr. č. 18. Vybočení do tóniny Es dur v partu hoboje.

Obr. č. 19. Lidová píseň *Už ty pilky dořezaly*.

- Obr. č. 20. Kontrastní vedlejší melodie v partu houslí.
- Obr. č. 21. Část skladby s šestnáctinovými běhy v partu druhých fléten.
- Obr. č. 22. Námět na rozezpívání.
- Obr. č. 23. Notový zápis písně *Marjánko, Marjánko*.
- Obr. č. 24. Návrh rytmického doprovodu pro hru na tělo a na rytmické nástroje.
- Obr. č. 25. Návrh pohybového doprovodu k lidové písni *Marjánko, Marjánko*.
- Obr. č. 26. Melodie skladby *Starodávný I* v třídobém metru.
- Obr. č. 27. Kontrastní melodie skladby *Starodávný I* ve dvoudobém metru.
- Obr. č. 28. Kování v hlavní melodii skladby.
- Obr. č. 29. Znázornění rozdmýchávání ohně ve skladbě *Dymák*.
- Obr. č. 30. Rytmický doprovod „kování“ k částem skladby v dynamice forte.
- Obr. č. 31. Rytmický doprovod „dmýchání ohně“ k částem skladby v pianissimu.
- Obr. č. 32. Návrh na rozezpívání.
- Obr. č. 33. Noty k lidové písni *Já jsem kováříček*.
- Obr. č. 34. Návrh pohybového doprovodu k písni *Já jsem kováříček*.
- Obr. č. 35. Návrhy melodie při hře na otázku a odpověď.
- Obr. č. 36. Notový zápis rytmizace textu.
- Obr. č. 37. Ukázka triol ve skladbě *Starodávný II*.
- Obr. č. 38. Fotografie zachycující žáky při úvodní aktivitě poslechu zvuků lesa.
- Obr. č. 39. Fotografie skupiny dívek, které kreslí podle zadání.
- Obr. č. 40. Fotografie chlapecké skupiny kreslící při poslechu skladby.
- Obr. č. 41. Výsledný obrázek se srnou, liškou, ptáčkem, vodou, stromem, keři a cestou.
- Obr. č. 42. Výsledný obrázek skupinové práce s liškou, datlem, stromy, vodopádem a ptáčkem.

Obr. č. 43. Návrh na rozezpívání.

Obr. č. 44. Notový zápis písně *Stratil žebrač kabelu*.

Obr. č. 45. Návrh pohybového doprovodu k lidové písni *Stratil žebrač kabelu*.

Obr. č. 46. Melodie písně *Stratil žebrač kabelu* ve skladbě *Čeladenský*.

Obr. č. 47. Fotografie zachycuje dívčí skupinku při nacvičování rytmického doprovodu k lidové písni.

Obr. č. 48. Fotografie zachycující druhou skupinu dívek, které vymýšlí rytmický doprovod k lidové písni.

Obr. č. 49. Fotografie zachycuje skupinku chlapců při vymýšlení rytmického doprovodu k lidové písni.

Obr. č. 50. Fotografie zachycující chlapeckou skupinu při nácvičování rytmického doprovodu k lidové písni.

Obr. č. 51. Námět na rozezpívání.

Obr. č. 52. Notový zápis písně *Už ty pilky dořezaly*.

Obr. č. 53. Rytmický model doprovodu k písni *Už ty pilky dořezaly*.

Obr. č. 54. Kontrastní vedlejší melodie ve skladbě *Pilky*.

Obr. č. 55. Fotografie zachycuje žáky 3.A při úvodní aktivitě napodobování řezání pilou.

Obr. č. 56. Fotografie zachycující pohybový doprovod k poslechové skladbě *Pilky*.

Obr. č. 57. Příklad pětিলístku na téma „Leoš Janáček“.

Obr. č. 58. Příklad přepisu krátkého rozhovoru a jeho melodické zaznamenání.

Obr. č. 59. Příklad zapsání rozhovoru do notové osnovy.

